

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 6, 1872.

75—23. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Az apologiára.

Szász Károly, igen tisztelt barátunk, azon szerencsében részesült néha szerény lapunkat, hogy tömérdek elfoglaltatása mellett sem feledkezik meg róla; s felhasználja időnkint, hogy általa szóljon ahhoz a jó anyához — anyaszentegyházunkhoz — mely az ő bölcsőjét is ringatta. Fogadja érte köszönetünket, anynyival inkább, mert ő ez idő szerint, távul élvén mi tőlünk, sokkal objektivebb dolgaink megítélésében, mint mi, kik közvetlenül részt veszünk közéletünkben.

Azonban, a mi e tekintetben előnye, tán hátránya is némileg; és ez az — a menyinyiben egy előbbi számunkban közlött „Apologiája“ a „15-ik paragraphus“ feliratu cikkünkre is vonatkozik — kötelezve érezzük magunkat arra, hogy megjegyzéseinket, illetőleg védelmünket csak igen röviden megtegyük.

Azt, a mi az említett cikkben a 15-ik paragraphus apologiájául van elmondva, még pedig igen szépen, és felemelkedett szellemmel kész szívvvel és örömet aláírjuk, de csupán csak az — elméletben; mert a gyakorlatban éppen ez a része az apologiának az az Akhillesz-sark, mely — véleményünk szerint — az egészet meggyöngíti. Nézzük csak.

Igen tisztelt barátunk, argumentumul azt mondja, hogy maga a keresztyénség, Jézus példájában és tanaiban, éppen oly eszményi célt tűz ki az emberi erő és akarat elébe, mint a minő eszményi (legalább részben) népnevelési törvényünk, s ezt előnynek tartja, mert, állítása szerint: „a cél magas, sőt aránylag elérhetlen-volta a nemesebb természeteket nem csüggeszti, sőt nagyobb erőfeszítésre sarkalja.“ Ez állítás bárminő szép, s lélektanilag igaz is lehet, de felfogásunk szerint, itt nem alkalmazható.

Mert, hogy Krisztus eszményi célt állított fel, abban éppen azt bizonyította be, hogy nagyobb volt minden bölcsészeknél, felismervén amaz örök emberi természetet, hogy a szellem tökéletesedheté-

sének — mely vég nélküli — határt vetni nem lehet; és felséges-volta éppen abban áll, hogy örök-időkre szóló célt tűzött ki példájában és tanaiban, mely felé közeledni, erkölcsi kötelességünk, ha szinte azt el nem érhetjük is. Ez örök-törekvés egyik alapja a krisztianizmusnak, s ezért áll előttünk alapítója imádnó magasságban; mert széttörte ama szűk kört, mely addig nyög volt, s feltárta a végetlenséget az emberi szellem előtt.

De, hogy egy polgári törvénynek, melynek feladata kielégíteni a mai nap szükségét; mely a körülményekhez képest, folytonosan változik és változnia is kell; hogy egy ily törvénynek az volna érdeme, hogy eszményi célt tűzön ki, melynek megvalósítása helyzetünkben, tisztelt barátunk szerint is, „lehetetlen feladat“, ezt határozottan tagadjuk.

Ime, egy példa. Krisztus eszményileg felállította az adózás kényszerűségét, midőn azt mondá: „adjátok meg a császárnak, a mi a császáré“, ám, azért Lónyai, most meg Kerkápoly minden évben beadja törvényjavaslatait a megadóztatásról a szükséghez és képességhez mérve. És — véleményünk szerint — ez a helyes. A törvényhozásnál a concret szükség és nem az eszmény ez indok, mely egészen más paragraphus alá tartozik.

Sokszor elmondtuk, de ismételjük: senki méjebben meg nem hajlik a néhai Eötvösnek még emléke előtt is, mint e soroknak írója; és ha minden úgy volna, vagy csak lehetne, a mint az az ő lelkében élt, a mit ő óhajtott: sem az apologiára, sem e cikkekre nem volt volna szükség. De, az ám a baj, hogy nincs így.

Szép az a törvény; ha tetszik, legyen eszményi. De a költő Szász Károlynak nincs mért mondanunk, hogy az eszmény szörnynyé válik a kontár kezében. Ime, ez a baj. Ha minden tanfelügyelő Szász Károly volna; ha nem csak jóakaratot produkálna, hanem szakképzettséget is; ha minden tanfelügyelő kellőleg értené e szép törvény

intencióit, és arra használná fel igen fontos állását, hogy megvalósítsa azokat: valóban, boldog országnak tartanók Magyarországot, hogy birt oly férfit, mint Eötvös, ki oly népnevelési törvényt szentesített, melynek nem csak betűit, de szellemét is felfogni képesek azok, ki végrehajtásával — ez idő szerint — meg vannak bizva.

De, fájdalom, ezzel nem dicsekedhetünk éppen azon okok miatt, melyeket „15-ik paragrahus“ feliratu cikkünkben elég bőven felemlítünk. A helyett látunk kicsinyeskedést; azon egyetértés helyett, melyet éppen Szász Károly említ, hogy ő az állam által nyert erkölcsi hatalommal segélyül ment rom. kath. papoknak, s közös erővel segítették az ügyet előre: nálunk teljes széthuzás van napi renden; soha egyetlen tanfelügyelőnek nem jutott eszébe, hogy érintkezésbe tegye magát legfőbb kormányzó testületünkkel, ha nem egyébrét, csakhogy kölcsönösen megértsék azon vezérelveket, melyeket követni célszerűnek látnak ama végzetes ügynök sikerre vezetéseben, melytől függ hazánknak jövője. Mi ama szerény eszközökkel, melyek rendelkezésünk alatt állanak: megyünk egyfelé; ők — bizva, sőt biztosítva az állam támogatása által: mennek másfelé; — a mi útunk nem lehet más, mint olyan, mely a közös cél felé vezet, mely hazánk népének felvilágosítását tartja szem előtt, még pedig az állam terhelése nélkül; ők az állam által subvencionálva, ugy és ott akarnak működni — tudunkon, sőt akaratumon kívül — a hol mi is már eredményt mutattunk fel, s ez ugy tűnik fel előttünk, mintha maguknak érdemeket erőszakolnának ki ott, hol nem ők vetettek. Más szavakkal, jobb iskoláinkat kiközösítik — holott azokat anyaszentegyházunk megtartani óhajtottá az állam segedelmezése nélkül; a hol pedig iskolánk gyöngé, mert nincs anyagi tehetség, ott nem tesznek semmit, nem fognak velünk kezét, nem érintkeznek hatóságainkkal: hanem, jelentést tesznek a kultusz-miniszternek, s ez szorgalmatosan adatja ki az államtitkár által a megintéseket, a rubrikákat készítő, és globus-osztó tanfelügyelőségek nagyobb dicsőségére.

Ezért vádoltuk a tanfelügyelőket érintett cikkünkben; s ezért nem fogadhatjuk el az „igaztalan“ epithetont, melylyel Szász Károly barátunk „igaztalanul“ tisztelt meg.

Minket nem „keserít“, s bizonyára erdélyi ref. statusunkat sem a „megintés“, melyre nézve teljesen elfogadjuk Szász Károly magyarázatát az —

elméletben. De az már nem keserít, hanem egyenesen boszantó, ha olyan iskolákat is megint a tanfelügyelő, melyekbe soha be nem lépett. Ez az eszményi törvénynek nem lelkiismeretes végrehajtása, hanem a legrealisabb kijátszása a törvénynek; ez oly bűn, melynek láttára — kötelességünk teljesítésének öntudatában — lehetetlen, hogy fel ne lázadjunk.

S ha fellázadunk? Szász Károly, igen tisztelt barátunk, azzal vádol, hogy „izgatunk“ a törvény ellen, hogy lehetlenné tegyük annak végrehajtását. És, ha az erdélyi tanfelügyelők nagyobb részének miserabilis mozdulhatatlanságára reflektálni; ha száraz tényeket elősorolni, s azokból consequentiat levonni — izgatás: ugy e vádat nem hárinthatjuk el magunktól. De, ha az ügy iránti lelkesedésből, megrójjuk azokat, kik első sorban vannak kötelezve, minden követ megmozdítani a legszentebb ügy érdekében; a kiknek nem szabad a felekezet separaticus természetét tekinteten kívül hagyni, hanem azzal paktálni kötelességük, hogy váll-vetve, munkálkodhassanak, s ezt elmulasztják; a kik arra használják fel tetemes befolyásukat, hogy elkedvetlenedést idéznek elő egy oly felekezet kebelében, mely háromszázezer emberből áll, s mi ezt megróni méltónak tartjuk: ha ez izgatás, akkor elfogadjuk a vádat; és ünnepélyesen deklaráljuk, hogy izgatni fogunk legjobb erőnk ből ezután is, nem a törvény elen — melyet tisztelünk, s melynek megvalósítását lelkünk ből óhajtuk — hanem, izgatni fogunk azok ellen, kik a törvény végrehajtására teljesen képtelenek.

Nem; sem e lapok szerkesztője, sem az erdélyi ref. status nem orthodoxus, még a hitre tartozó dolgokban sem, annál kevésbé azon a téren, hol a stabilismus egyenesen megöli betűje még a reménységnek is, s hiszem istenemet, hogy a Rákociak, Bethlenek örökségét a jövőbe sem gyalázza meg; mi nem óhajtuk meddő opposiciót, mely fejével akarja szétrombolni Jerichó kőfalait; nem széthuzni akarunk, hogy tehetetlenségben vergődve, megnehezítsük hazánk alkotmányos kormányának munkálkodását; mi felekezeti érdekeinket nem választjuk el hazánk szellemi előhaladásától: de azt megvárjuk, hogy a mi becsületes törekvéseinket ne paralysálja egy pár kir. tanácsosnak előléptetett oly tanfelügyelő, ki három év óta nem csinált egyebet rubrikánál, mely mellett legfőlebb fizetését vette fel pontosan; vagy, ha vami tesz, megvárjuk, hogy ugy tegye, és ott tegyen,

hogy ne bénítsa meg a mi munkaképességünket, legjobb erőnket az által, hogy abban buzgók, mikint lehetne prostitualni valahogyan az erdélyi ref. statust; megvárjuk, hogy a törvénnyel kezökben, de fejökbén az értelem bölcseségével, eljárásukban a tapintat kiméletességével, és a nemes cél iránt való forró becsvágygyal munkálkodjanak — váll-vetve — azon a téren, melyen nekik kell elől menni, mint — conventionatusoknak.

Ha ezt megteszik, valamint eddig nem, ugy ezután sem fogjuk „megtagadni az értelmet, és jóakaratot a magyar közoktatási kormánytól“; de, ha a mint Szász Károly, igen tisztelt barátunk mondja, hogy „még igen sok ideig kell a közoktatás terheiben felekezeteknek és államnak testvérileg osztozni“, ezt ugy értik a tanfelügyelő urak, hogy jobb felekezeti iskoláinkat kiközösítik, hogy mi aztán a semmiből az ő számukra ismét másokat állítsunk, hogy érdemeket szerezhessenek a kiközösítés által féllő, hogy bele fáradunk e testvéri (1) osztozkodásban, s a jóakaratu kormány iránti minden tiszteletünk mellett is, egyenesen és határozottan az ő gondjai alá kell helyeznünk „ez országos árva-ügy pudendáinak elfedezését.“

Enynyit a dolog érdemére.

Azt az egy pár jóakaratu galamb-csipést, melyet nekünk — mint az incriminált cikk irójának — szánt Szász Károly barátunk, annál örömebb el-tűrjük, mennél később szívvél hajlunk meg azon érdemek előtt, melyeket ő méltán kivivott, mint értelmes fő, mint első rangu költő, és mint szilárd jellemű, lelkes hazafi és polgár.

Szász Gerő.

Az egyházkerületi közgyűlés.

(Folytatása és vége.)

A III. pont. A zsinatot csak Kolozsvárra tenni, nem volna célszerű, az egyházi élet szempontjából. Egyházi életünkben semmi sincs, a mi annyira felgyujtsa — így kell mondanom — az egyházhoz ragaszkodás lángját, mint a közzsinat. Jól esik az örökké a népnek, ha látja, hallja püspököt, nagyjait, tekintélyes állású hitsorsosait közelében járni; szívesen hagyja munkáját, s megyen egy „éljent“ kiáltani nekik ingyen; a templom mily tömve van zsinatkor mindenütt, mindenki jól tudja. Hagyjuk meg azért itt is a jót, mit meghagyhatunk; s változtassuk a III. pont kezdetét így: III. a közgyűlés székhelyét maga a közgyűlés határozza meg évről-évre.

A IV. a) pontja nagyon sok tekintetben kifogás alá jött. Nem méltányos, mivel a püspököt az elnökségből ki-

hagyja; nem is igazságos, mert egyenesen kizárja; de nem is helyes, mert elvevén az elnökséget attól, a ki folytonosan vezeti az ügyeket, olyannak adja át, a közgyűlés tartamára, vezetni, a ki azokkal éven át nem foglalkozott. Az összes szervezéssel sem egyezik az a pont; mert mind az egyes egyházakban, mind az egyházmegyékben az elnökség — a pap, illetőleg, az esperes kezében — olyan kézben van, mely annak vezetésében gyakorlott, mert éppen az mindennapi foglalkozása is; miért vétetik el fenn, hol e változtatás hátrányai nagyobb mérvben fognak meg-látszani, mint alatt. Az elnökségnek a püspök kezéből kivétele egyenesen fogja maga után hozni azt, hogy nagyon sok egyházban, az egyházgyűlés elnökségét egy-egy hatalmaskodó világi kezére keríti, s abban, ez idő szerint, még némely helyt csak kárt láthatunk.

Sokat gondolkoztam azon, hogy mi lehetett az oka annak, hogy a püspököt az elnökségből egyenesen kizárták. S megvallom, nem találtam egyebet, mint azt, hogy visszatekintve az eddigi zsinatok menetére, szintugy ki-látszik mindenütt, hogy a püspök akarata uralkodott a zsinat akaratan; vagyis, a zsinat nem mondott ellene soha annak, miről észrevehette, hogy a püspök akarata. *) Ugy, de, ez a helyzet az új szervezéssel egészen megváltozik.

A közgyűlés egy alkotmányos, szabad tanácskozó testület lesz elnökével, hol nem személyes akarat és óhaj-tás, hanem törvény és annak alapján, szabadon kifejtett érvek fognak határozni.

Mindezen okok együttevve, a mellett szólnak, hogy itt is az eredeti törvény változtatás alá jőjön, s e szerint így lenne a IV. a) a közgyűlés elnöke a püspök; akadályoztatása esetében, a hivatalban idősebb generalis kurator.

A IV. b)-re is van nekem észrevételem, t. i. a két jegyzőség nem biztató. Ugy tapasztaljuk, hogy az ilyen helyzetben a felelősség megoszolván, gyengébb lesz, s a teher még sem lesz könnyebb. Én részemről, sokkal jobbnak látom a két jegyzőségnél az egy jegyzőséget. Inkább a zsinat tartamára a jegyző mellé aljegyzőket kell nevezni, kiknek a jegyző rendelkezék, s kik a munka terhének egy részét róla elvehetik; de a felelősség legyen a főjegyzőn egyedül, s kétségkivül pontosabb lesz az ügyvitel. E szerint így lenne a

IV. b) a közgyűlés jegyzője: a közjegyző.

Még csak a VIII. 2)-hez van szavam, t. i. az, hogy a válóperekre mondjunk le egészen. De erről külön indítványt fogok annak idejében előterjeszteni.

Enynyit változtatás a törvényen most könnyen tehető; enynyit — gondolom — ki is elégítne a különböző igényeket; s elég is lenne addig, mig fokozatos fejlődési menetünkben még közelebb léphetünk a valóságos tiszta képviseléhez. **)

Zágon, május 10-én, 1872.

Demeter Sámuel.

*) Emlékeztetjük cikkirót a magyarói zsinatra, hol még a törvénnyel is ellenkezőt határozott a zsinat a rákosi papválasztási ügyben. Egyébiránt, ne bolygassuk a múltakat

Szerk.

**) E cikk későn jött a múltra, és korán a jövőre nézve. Tavall tán használt volna, ez idén — nem hisszük — hogy már változtatni, hajlandók lennének. Közöltük, eszmecsere végett.

Szerk.

Elmélkedés az egyházi szolgák fizetése körül.

„A baj és gyógyszer” című cikkemben, nyílt kérdésnek hagyván fenn: „honnán, és mennyire emeltessék az egyházi szolgák fizetése? A szalmás terménnyel való fizetés helyett, minő fizetés lenne célszerű, s azt honnan kapják az egyházi szolgák”, egyszersmind ígéretet tettem vala, hogy e tárgyra vonatkozó nézetemet, adandó alkalommal, elmondom. Ez ígéret beváltását célozzák a sorok, azon reményben, hogy ily fontos kérdés agyon hallgattatni nem fog, s így, ha jóakaró nézetemben tévedek, a hivatottabbak helyre fognak igazítani; valeat, quantum valere potest.

Az egyházi szolgák fizetésének emelése, illetőleg rendezése, két úton, t. i. vagy állami, vagy hitfelekezeti úton levén eszközölhető, e két út szerint, a vélemények is kétfelé ágaznak el: némelyek állami, mások hitfelekezeti úton óhajtják az egyházi szolgák fizetésének emelését, rendezését. Mindkét fél érveket szokott felhozni véleménye támogatására.

Azok, kik állami úton óhajtják az egyházi szolgák fizetésének rendezését, így szólanak: az egyházi adózás terhessé, unottá vált már a nép előtt, tanubizonyossága ennek a rendetlen és hiányos beszolgáltatás; e miatt az egyházi szolgák, hogy önmagukat fentarthassák — a vallásos-erkölcsi élet hátrányára — igen sokszor legfontosabb hivatalos teendőiket kénytelenek elmellőzni; sok keserű surlódásra szolgáltat okot nép és egyházi szolgák közt, mi az utolsók tekintélyének, s azzal együtt a vallásos-erkölcsi életnek, sőt az állam lételének is aláás, sat. Mig ha az egyházi szolgák fizetése a közadóba beleolvastatnák: pontosabban, érdemeikhez és szükségükhöz illőbben díjaztatnának; a nép nem tudná, mennyit fizet egyház-szolgáinak, s így ez oldalról velök semminemű érintkezésbe nem jöhetvén, a viszály és keserű surlódás köztök megszűnnék; becsülni, szeretni tanulnák egymást, s e viszony, s függetlenebb helyzet hatása alatt: a vallásos-erkölcsi élet — mi a főcél — csak emelkedni fogna. Ezért, támaszkodva az 1848 XX. t. c. 3-ik §-ére: állami úton óhajtják az egyházi szolgák, s általában minden egyházi és iskolai szükségeknek fedeztetését.

De azt mondják ezzel szemben azok, kik a fejedelmi szerződések által biztosított autonómiát féltik: jól van, de akkor az egyház elveszti önkormányzati jogát; mert ha az állam fizet, az bizonyosan az intézkedési és kormányzási jogot is magához fogja ragadni, s ekkor az egyház az állampolitika uszályhordozójává lesz; s minthogy az állampolitika rendesen a vitorla szerepét játsza: igen könnyen oly helyzetbe sodortathatik az egyház, hol működése megáll, fejlődése megakadályoztatik, sőt létele is kérdésessé válik; az egyházi szolgák jobban és pontosabban fizettének ugyan, s bizonyos tekintetben függetlenebb helyzetbe jutnának a néppel szemben; de annál nagyobb függésbe esnének az államhatalomtól, mert ha nem úgy táncolnának, a mint ő füttyöl, fizetésöket igen könnyen vissza-

tarthatná, s így helyzetök még rosszabbá lenne, mint jelenleg. Ezért, minden áron egyházi úton kívánják az egyházi szolgák fizetését javítani, az egyházi és iskolai szükségek fedezését eszközölni.

Valóban, hatalmas érvek mindkét oldalon, melyek méltán gondolkozóba ejthetik az embert!

Én gondolkoztam, s gondolkozásom eredménye lón azon meggyőződés, hogy fizetni nem nagy hajlammal bíró népünkkel, s a kívánt szükségletek előállítására erőtlen egyházzal szemben, az egyházi és iskolai szükségek fedezése, a célnak megfelelőleg és sikeresen: csak állami úton eszközölhető. Csak is ez úton lehet a bajt gyökeresen megorvosolni; az egyházi szolgák sorsán igazán könnyíteni; a köztük és hívek közt felmerülni szokott viaszályt megszüntetni; a vallás és erkölcsi élet megszilárdulását eszközölni; a népnevelés ügyét megindítani, s mindezek alapján, az állam felvirágzását előkészíteni. Csak ez úton válhatik a kimondott vallásos jogegyenlőség ígéje testté, s zárathatik el a híveknek — bérelengedés ígérete mellett — egyik akolból a másikba való átédesgetésének és átterelgetésének útja.

Ebből világos, hogy én állami úton óhajtom az egyházi és iskolai szükségek fedeztetését.

Ámde, azért ne tessék megütközni azoknak, kik az autonómiát féltvén, más véleményen vannak. Hiszen, ezen óhajtás nem új, nem csupán az enyém; hiszen, nekem nincs szándékomban az egyházat az állam mindenható karjai közé dobni; én is szabad egyházat óhajtok a szabad államban; én is azt akarom, hogy az egyháznak az állam felügyelete és védelme alatt, szabad fejlődés, ügyeinek intézésében szabad kéz engedtessek, hogy megtámadásnak, háborgatásnak kitéve ne legyen mindaddig, mig létezése az állam lételét nem veszélyezteteti; mig a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget proklamáló jézusi vallást a maga tisztaságában hirdeti, s a tiszta erkölcsiséget ápolja, mely az államnak legerősebb oszlopa.

És ennyit ne engedne meg az állam? S azért, mert az egyházi és iskolai szükségek fedezését magára vállalja: vas karjai közé akarhatná ölelni az egyházat, hogy, mihelyt nekie tetszik, egyetlen szorítással, annak szabad lélekzését elfojtsa? Én valóban elhinni, nem tudom, hogy egy alkotmányos szabad állam, melynek kötelessége saját érdekében is minden olyan egyleteknek, testületeknek, felekezeteknek — melyek a világosság és humanistikus eszmék terjesztése — s a vallásos és erkölcsi élet meggyökereztetése által, a személy- és vagyon-biztonságot, egy szóval, a közjólétet és közfelvirágozást munkálják, segítse elő: segítségére sietni, s azok szabad fejlődését, fennállását minden megtámadások ellen biztosítani; hogy egy alkotmányos szabad állam anynyira megfelejtkezhetnék magáról, hogy éppen maga akarhatná azokat a szabad mozgás és intézkedés jogától megfosztani; vagy hogy azokat — saját természetök ellenére — politikai célja eszközévé aljasithatná. Hiszen akkor, saját létele alapját támadná, renditené meg; s politikájának történhető bukásával, egyszerre mindent magával rántana; akkor szándéko-

san lökné ki lábai alól azon biztos talajt, melyen megállva, melyhez támaszkodva, új hódításra, új tér foglalásra indulhatna.

Különben is azzal, ha az állam, az egyházi és iskolai költségek kirovását, felhajtását és kiszolgáltatását magára vállalja, nem teszi adóssá az egyházat, melyért annak szabadságát kívánhatná: csak viszonszolgálatot tesz az egyháznak azon szolgálatért, melyet az egyház tesz az államnak. Anynyival is inkább nem kívánhatja, mert na szintén az egyház róná is ki hiveire a szükségletet, és azt azoktól beszélni, nem tudná: akkor is csak az államhatalomnak kellene a behajtást eszközölni, miután a végrehajtás jogát magának tartja fenn. Azt pedig csakugyan nem mondhatja az állam, hogy nem tesz, és pedig hasznos szolgálatot nem tesz az egyház az államnak; nem, ha egyéb aprólékos szolgálatot — melynek pedig száma nagy — nem említek is, már csak az, hogy az államélet leg-erősebb oszlopa — a vallás és közérkölciség felett örök-dik, s mely ha meging: „Róma ledül, s rabigába görbed“, egymagában is elegendő szolgálat.

De van még más szolgálat is, melyet főleg a protestáns egyház tett az államnak, s melyre büszkén hivatkozhatik. Emlékezzünk csak vissza a közelmúlt szomorú eseményekre, midőn az államélet megtámadtatott, szabadsága száműzetett: nem a protestáns, az autonomikus joggal bíró protestáns egyház volt-e azon utolsó bástya, hová az üldözött szabadság magát megvonhatá? Nem innen történt-e az első réslövés az abszolutizmuson? Nem e szolgálat-e alapul az államszabadság megvédésére, visszaszerzésére? Valóban, kár lenne e bástyát lerontani!

Nem; az államnak nem állhat érdekében az egyházat, a neki teendő szolgálatért, önkormányzási jogától megfosztani; sőt ellenkezőleg, kötelessége azt — ha csak lételet kockára tenni nem akarja — gyámolítani; szabadságát törvények által biztosítani, s ha vannak, azokat tiszteletben tartani.

Kelemen János,
n.-galambfalvi pap.

(Vége következik.)

TÁRCA.

A főconsistorium üléséből.

Kolozsvártt, június 2-án, 1872.

A mai gyűlés, báró Kemény Ferenc ő excellentiája elnöklete alatt, következő fontosabb tárgyakat látta el.

Özvegy Farnos Károlyné folyamodását az iránt, hogy korábban élvezett, de utóbb felényire leszállított 200 frtnyi tanár-özvegyi kegydíja ismét az eredeti összegre egészítessék ki: leküldetett a nagy-enyedi főtanoda előljáróságához, mint a hol Farnos Károly r. tanár volt.

Az oktatásügyi miniszter, a fogarasvidéki tanfelügyelő jelentése alapján, fölkeri a püspököt, hogy az oltvidéki iskolák tanórákat mulasztó növendékeiről a kimutatások ne évnegyedenként, hanem hetenként terjesztessenek be a tanfelügyelőhez. A negyedévi bejelentés az egyházi főtanács múlt évi határozatán alapulván, mely annak idején felterjesztetett az oktatásügyiséghez, a nélkül, hogy ez valamely megjegyzést tett volna rá: e tény ujlag figyelmébe ajánlatik a miniszteriumnak, megjegyeztetvén az is, hogy az egész népiskolai ügy tárgyát képezendi a kerületi közgyűlés tanácskozásának, s így a fenforgó kérdés is.

A görgény-szentimrei lelkészi állomás javadalmazási ügyét a pénzügyminiszterium, bár csak most útasítá viszza, mégis a felség elé kívánván terjeszteni: az irományokat visszakéri. Miután azonban az iratok már leküldettek az egyházmegyéhez, ez szólittatik fel, hogy az iratokat kiegészítve, mielőbb ide viszzaküldje.

A kolozs-kalotai esperes ajánlattal terjeszti fel több szent-lászlói egyháztag kérelmét az iránt, hogy a taxás helyek árából bevett egyházi tőkéből kölcsönt nyerhessen. Bár a kölcsönadás a fennálló szabályokkal ellenkezik: mi-

után a folyamodók tűzkárvallottak, kivételesen engedélyeztetik a kölcsönadás, kellő biztosítás mellett.

Gróf Thorockai Miklós kéri, hogy a bíróság megítélt végrehajtás, mely egy beperesített tőke és járuléka iránt ellene folyamatba veendő, felfüggesztessék, igérvén az eddigi kamatok és a perköltségek aug. végére leendő kifizetését, s kérvén a tőkének, pontos kamat-fizetés ígérete mellett, továbbra is nála hagyását. Kérése megadatik, a végrehajtás pedig addig és jövőre is függőben tartatván, a kamatok pontos fizetése kezességéül.

A sövényfalvi tagosításhoz biztosul, ajánlatra, Gerendi István neveztetett ki.

A buzai egyház megnyeri az engedélyt, hogy kicserélt államkötvényét, már korábban jóváhagyott építkezési költségei fedezésére eladhassa, miután az egyházmegye is ajánlja ezt; ellenben a m. földvári ugyanily tárgy folyamodvány — az egyházmegye kikerülésével terjesztetvén ide — a rendes utra térítettik.

Vadadi F. Péter többször említett alapítványát ujlag módosítani akarja, oly formán, hogy a javadalmazásból most a m.-vásárhelyi főtanodát ki akarja rekeszteni: a korább már elfogadott módoszatok haladéktalan fogantatása rendeltetik el.

Több, kevésbé fontos ügy ellátása mellett, tárgyalás alá került még a püspök felterjesztése, melylyel jóvágyását kéri azon intézkedésnek, hogy Nagy Lajos, udvarhelyi lemondott főgondnokot felkérte e tiszt ideiglenes tovább folytatására. Jóváhagyatik.

A szebeni esperes jelenti, hogy a mikeszászi egyház és gondnokának, br. Radák Ádámnak, nevében ennek prefektusa egy ottani izraelitával szerződést kötött, mely szerint a papi telekből egy 15 ölnyi terület kiszakították,

és az izraelitának hasznobérbe adassék. E törvénytelenül és nem az egyház és egyházmegye beleegyezésével kötött szerződés a törvényszabta forumokhoz — az egyház és egyházmegyei előjárásához — útasztatik vissza elhatározás, illetőleg véleményadás végett.

A zágoni kiközösített iskola ügyében kiküldött bizottság jelentése, véleményezés és a kerületi közgyűlés elé leendő terjesztés végett, kiadatik az állandó igazgató tanács tagjaiból alakult bizottságnak.

A szilágy-szolnoki egyházmegye kéri, hogy a főtanács eszközölje ki, hogy a községek által az egyházi iskolának ajándékozott „önkéntes“ állam kölcsön-papírok után járó kamatokat az illető adóhivatalok ne foglalják le az egyes községek adóbátralékai fejében. Ily általánosságban tartott feljelentés nem nyújtván elégséges alapot a megteendő lépések számára: concret esetek följelentésére hivatik föl az egyházmegye.

A szilágy-somlyói egyház iskoláját ki akarván közösíteni (illetőleg, már ténylegesen kiközösítvén), erre engedélyt kér, valamint arra is, hogy ennek folytán rektori állomását másod-papi állomássá alakíthassa át. Ez ügy szintén áttétetik az igazgató tanács tagjaiból alakult bizottsághoz.

A patai egyház egy föld-haszonbéri szerződése meg erősítettik.

Ezek valának a gyűlés főbb tárgyai.

VIDÉKI ÉLETT.

Görgényi ref. egyházmegye közgyűlése.

Április 16, 17 és 18-án tartá meg görgényi egyházmegyénk tavaszi közgyűlését, szokáskint Szász-Régenben.

Mindenek előtt örömmel tudathatom, hogy egyházmegyei gondnokok, világi ülnökök és képviselők, valamint a lelkészi és tanítói karból a szokottnál sokkal számosabban jelentek meg.

Esperes üdvözölve a jelenvoltagekat, megnyitja a közgyűlést, melynek közérdekűbb tárgyai következők voltak:

Számbavétetvén az egyházkerületi közgyűlésre küldendő képviselőkre begyűlt szavazatok, szavazat-többség útján egyház-kerületi képviselők lettek: br. Kemény György, ifj. gr. Bethlen János, középső gr. Teleki Domokos, Bod Sándor, vajda-szentiványi lelkész, és az egyházmegyei tanítói kar részéről, Er cse Miklós, v.-szentiványi tanító.

Kitelvén a három év, menyire választva valának, újból választatnak az egyházmegyei képviselők, valamint a világi és papi ülnökök.

Felmerült, hogy közzsinati jegyzőkönyv és névkönyv nem küldetik elég példányban, holott ilyenekre egyházmegyei gondnokainknak és világi ülnökeinknek is szükségük volna: határoztatik, hogy illő helyről elégséges példány kéressék.

Megkapta egyházmegyénkől is hat iskola az illető miniszteriumtól az első foku megintést. Mind hatnál legfőbb ok a tanterem szűk és sötét volta; kettőnél magokat a tanítókat is gyengéknek itéli, s valamennyinél — a meg

nem nem intetteknel is — a taneszköz-hiányt, és több kötelezett tantárgy mellőzését emeli ki.

Ezekkel szemben, esperes, a vizsgáló bizottság nevében, jelenti, hogy a hiányok túlzottan vannak felvéve, hogy a két tanító elítélésének alapja nincs, s hogy néhol alkalmat sem vett tanfelügyelő ur ily részletes ismerkedésre. *) Még előbb jelentette volt esperes, hogy egyházmegyénk Tordamegyében eső iskolái haladást mutatnak; ellenben a Kolozsmegyeiek kevésbe.

Közgyűlés megbizta esperest, hogy részletes jelentését illő helyre tegye meg.

Részemről, a 15-ik §. felett pálcát törni, mellette apologiát írni pedig, éppen nem akarok, sem az esperesi jelentést megelőzni nem céloim; de anynyi privát tudomásom van a dologról, hogy a két elítelt tanító közül egyiknek iskolájában öt percig időzött tanfelügyelő ur, a másikban pedig a gyermekek fel sem voltak gyűlve, szünidő levén; s így nem képzelhetem, hogyan ítélhette el őket? Továbbá, hogy a tanterem nem mindenütt ütök a zollstockot, elismerem; de szűk-mivoltukon sokat módosít azon egyházmegyénkben csaknem kivétel-nélkül mindenütt divó szokás, hogy a tanulók két csoportban járnak fel, s így ha egy tanterem 100—120 tankötelezettnek egyszerre nem elég, bőven elég 50—60-nak, vagy ha csak a feljárókat vesszük, 30—40-nek, s a más rendben ugyanannyinak.

Mindamellet, megtette közgyűlésünk intézkedését a hiányzó taneszközök megszerzésére; az iskola-köröket, s felügyelőséget újból rendezte, utóbbit buzgó, lelkiismeretes iskola-látogatásra kérte fel; a kebli felügyeletre nézve pedig elhatározta, hogy az iskolák első foku kormányzó testülete, a presbiterium, válaszon kebeléből, vagy azon kívül az egyház tagjai közül három tagból álló helyi felügyelőséget, melynek teendője: hetenkint — sorra — legalább kétszer az iskolát meglátogatni, a gyermekek pontos feljársára felügyelni: hogy el vannak-e látva a szükséges könyvekkel, taneszközökkel; s a hiányokról a presbiteriumnak jelentést tenni.

Közgyűlésünk többi idejét kebli ügyek ellátása, számadások megvizsgálása foglalta el.

Rövid közlésemet azon aggasztó jelenség jelzésével zárom be, hogy a kepeváltoztatási, leengedési és hátralék-felhajtási kérelmek szaporodnak.

Elekes Kálmán,
gornyeszegi ref. lelkész.

Kutyfalva, május 11-én, 1872.

(Folytatás.)

Másik vád az, hogy miért nem fogtuk perbe Pásztor Sándor tanító urat, azon felhozott ok alapján, mely szerint az 1870/71 tanévben egyetlen órai tanítást sem tartott. Ezen határozott vád sem üti az igazság mértékét, és fel kell tennünk, hogy tévesen volt t. S. J. ur értesülve. Szóljanak a tények. Járás-gyűlésünk megjelent M. Bogáton 1871 év, január 11-én, ott az iskolában 90 tanköte-

*) Nő, tessék, a 15-dik paragraphus felett apologizálni.
Szerk.

lest talált, a tanítás pedig folyamatban volt. Többen voltak jelen, tanubizonyságot tehetünk róla. Ugyancsak a m. bogáti ref. iskola 1870/71-ik tanévi vizsgája, azon év ápril 7-ére tűzve ki, megtartott. Jelen volt e vizsgán mintegy 100 tanköteles. A vizsgáló elnöki biztos e tény felől jelentését be is küldötte.

És most kérdem: mit gondol a t. tudósító ur, mind ez lehetett-e egyetlen egy órai tanítás nélkül? Hiszen, ha oly nagy mulasztás történt volna, annyit csak fel lehet tenni a m. bogáti egyházzal és iskolai előjárásáról, hogy hivatalos jelentést tett volna e szomorú tényről. De ez nem történt. E szerint kitűnik ezen másik vád alaptalansága, s valótlansága; kitűnik, hogy a perbe fogásra sokkal több ok az igazsággal meg nem egyező vádaskodás. Vagy az sértette a t. tudósító urat, hogy érdekesnek irtam a gyümölcs-tenyésztésről való előadást? Valóban, e fatenyésztés hiányában szenvedő vidéken mi, kik ezt is egyik célul tűztük ki, érdeklél hallgattuk. És e tárgy iránt mindig is érdekelték leszünk.

Következik még azon vád: „a csapói iskolában a tanítás avatatlan kezekben van, holott ott jobb kezekben lehetne.“ Ez anynyiban vádol minket, mennyiben e bajon nincs segítve. Ha egyebet nem is lehetne felhozni, már az is elég volna, hogy erre a rendszabályok semmi újítást nem adnak. A mi ilyenszerű, az az ujon betöltendő tanítói állomásokról szól (IV. cikk 11. §.), vagy a tanügyi közgyűlés teendője (VI. cikk 17. §. b.). De semmi esetre nincs a járás-bizottság teendői közé sorozva. És itt engedjen meg a t. tudósító ur egy kis kitérést.

Érezzük és tudjuk, hogy sok és nagy baj van: milyenek a rossz iskolaházak, gyenge tanítók és buzgóság nélküli nép sok helyen. Mi lenne már, ha a rossz iskolaházakat mind lerombolnók, képzetlenebb tanítóinkat elűznők, és népünk egy részét exkommunikálnók? Vajjon, jobb iskolát építhetne-e azon egyház, mely a meglevőt gondozni is, alig képes? Vagy ha igen, 70—80—100 frt. fizetésre képzetlenebb egyének vállalkoznának-e a tanítói hivatalra? Nép helyett népet teremthetnénk-e? Vajjon, nem inkább az első javítása, a második képzése, és az utóbbi nevelése a legcélra vezetőbb? Egy olyan tanító, ki ezelőtt 20—30 évvel lépett pályájára, ki inkább mest'uram, mint tanító volt, ki tudott egy néhány egyházi éneket, úgy a hogy énekelni, és kissé sillabizáltatni; egy olyan tanító, kinek sem társadalmi állása, sem anyagi helyzete, sem képzettsége nem volt olyan, hogy a haladó korrall lépést tarthasson; egy olyan tanító, ki a templomi szolgálatot tartva hivatása főbb teendőjének, alig vette észre a tanügyi óriási haladását; egy olyan tanító, csak azért, mert az újabb kívánalmak szerint, nem üti a mértéket: elkergetendő, kiűzendő lenne-e hajlékából családjával, és gyermekeivel? A tanulásra, tanításra kötelezni, igen is lehet; de hogy tudja, a mit nem tud, azt ki követelheti? Pottanfolyamon megjelenni, egy bizonyos idő alatt valamire elkészülni: ez mind követelhető; de elfizni, mert kívánatunknak rögtön eleget nem tehet, ez nem volna keresztyéni indulat. Nem akarok

apológiát írni a rossz tanítók mellett, mert határozott ellensége vagyok a rossz tanítónak, rossz iskolának, és rossz tanításnak; de ellensége vagyok a kényelmes parancsolgatásnak és követelésnek is. Építsünk, javítsunk, tanuljunk, tanítsunk, és a hol a seb már elfenesedett, csak ott használjuk a kérlelhetetlen műtétet. Ez a mi teendőnk!

Ezen kitérés után, megjegyezni kívánom még a csapói egyházra nézve, hogy tagjai legnagyobb számát a birtokos osztály teszi, kik gyermekeiket otthon házuknál, vagy városban rendes oktatásban részesítetik. A tanító keze alá jár egy néhány cseléd-ember gyermeke, és ezeket tanítja úgy, mint sok nagyobb egyházainkban is a hozzá hasonló képzettségű tanító. Hogy pedig a tanítást Csapón a lelkesre biztuk volna, melyre jogunk nincs, azt nem hiszem, hogy gondolta volna a t. tudósító ur.

Legyen elég, ez — akaratom ellenére többre terjedő — felelet az ellenünk emelt vádakra. És most szóljunk valamit a varázsserejü isk. rendszabályokról.

(Vége következik.)

Nagy Domokos,
ref. pap.

Felhívás

a kolozs-dobokamegyei néptanítók egyletétől az 1873-ik év május havában megnyitandó bécsi világkiállítás érdekében.

Alig lehet hasznosabb intézmény, mint a világkiállítás, hol együtt láthatjuk mindazt, a mit ész és szorgalom létrehozott. Nemzeti becsületünk kívánja, hogy a jövő évi bécsi világkiállításon népoktatás-ügyünk képviselve legyen.

E tudat és ez érzés vezette a kolozs-dobokamegyei néptanítók egyletét, midőn az 1873-ik év május havában megnyitandó bécsi világtárlatra „kiállítási bizottság“-ot szervezett folyó év ápril 20-án. Az egylet célja — hivatásából kifolyólag — az, hogy az erdélyi tanügy múlt és jelen állapotát alkalmas kiállítványok által tüntesse fel.

A bizottság tervezete a következő négy fő csoportra oszlik:

- I. Gyermekkereti és kisdobodvai kiállítványok.
- II. Népiskolai kiállítványok.
- III. Polgári tanodai kiállítványok.
- IV. Tanító-képezdei kiállítványok.

Mindenik csoport a lehetőségig következő szakokat képviselne: 1. történelmi szakot, 2. statisztikai, 3. irodalmi, 4. tanoda felszerelési, 5. művészeti, és 6. az oktatás eredményét feltűntető szakot

Most csak e vázlatot közölhetjük, mivel az országos bizottságtól kiinduló programhoz kell alkalmazkodnunk, de mihelyt elérkezik, azonnal közölni fogjuk bővítve, és a mi viszonyainkhoz alkalmazva.

Az igaz, hogy egyletünk csak két megyét képvisel, de azon tudatnál fogva, hogy városunkban van a legtöbb tanfőfiu központositva Erdély területén, s így legkönnyebben oszthatjuk meg a dolog felmerülő terheit; bátrak vagyunk, felszólítani egész Erdély területén a t. tanárokat,

tanítókat és tanügy-barátokat, hogy annak idején saját kiállítányaikkal méltóztassanak közös törekvésünket elősegíteni.

Bizunk a t. tanárok, tanítók és tanügy-barátok buzgóságában, hogy az idők jelét megértve, alkalmas kiállítványok beszerzésére fordítják gondjaikat, és megfeszített törekvéssel igyekeznek, kilépni a homályból, a mely a külföld elől elrejté nemzetünket.

Kelt Kolozsvártt, május 28-án, 1872.

Közl: *Török István,*
bizottsági jegyző.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Király ő felségének édes anyja, Zsófia főhercegaszszony, múlt hó 28-án, életének 67-ik évében, terhes betegség, hosszas végvonaglás után, mely 13 óráig tartott, meghalt Bécsben. A sir mindenkit kibékít; s nekünk nincs okunk, megvonni tiszteletünket és részvétünket e gyászesemény felett, mely egy ritka talentumokkal felruházott nőt szólított el, ki a mellett gyöngéden szerető édes anyja volt királyunknak. — Oly élet tört szét itt, mely sokat és nagyokat mert, s melyekből csak igen kevés valósult. A sir mindeneket kibékít. Nyugodjék csöndesen!

— Tudatom az érdeklettekkel, hogy a sáromberki ev. ref. papi állomásra a tegnapi napon, nagy többséggel, t. Zoltáni Imre papjelölt ur választatott. Felfalu, május 30-án, 1872. Szabó József, görgényi ev. ref. egyházmegyei főjegyző.

— Ajánljuk olvasóink figyelmébe a Dolinai Gyula ur által Pesten szerkesztendő „Hasznos mulattató“ című vállalatot, mely 52 lapra fog terjedni és 12 diszes képpel lesz ellátva, s mely nagyon alkalmasnak mutatkozik a végre, hogy a népiskolák növendékeinek vizsgálati ajándéku adjuk; s mely hivatva van, hogy a ponyva-irodalom erkölcstelen terményeinek mérgét ellensúlyozza. 10 példány csak 90 kr; 100 példány 7 frt. 50 kr. Igen jó alkalom ez, terjeszteni a felvilágosodást a nép között egészséges, jó olvasmány által. A vállalat megjelenik folyó hó közepén; a megrendeléseket a kiadó-hivatalhoz: Pest, sas-utca 11. sz. kell intézni.

— Folyó hó 18-án felvinci egyházunkban képviselői közgyűlés tartatik, melyet isteni tisztelet fog megelőzni. Ezennel hírlapilag meghivatnak minden illetékesek a megjelenésre. Harasztos, június 2-án, 1872. Basa Mihály, Nagy-Enyed egyházmegyei ev. ref. esperes.

— Értésítés. A helybeli ev. ref. főtanodában a folyó 1871—2 ik iskolai év második felében a közvizsgálatok következő renddel fognak megtartatni: június 19-én d. e. 7—10 óráig a II. éves bölcsészeti osztály, a magyar történelemből. Június 19-én d. e. 10—1-ig az I. éves böl-

csészeti osztály a magyar irodalom-történelemből; jun. 19-én d. u. 3—6-ig a középtanodai VI-ik osztály; június 19-én d. u. 6—7-ig a francia nyelvet tanulók csoportja. Június 20-án d. e. 7—10-ig a II. éves bölcs. osztály a természettanból; június 20-án d. e. 10—1-ig az I. éves bölcsészeti oszt. a menyiségtanból; jun. 20-án d. u. 3—5-ig az elemi I. osztály. Június 21-én d. e. 7—10-ig a II. éves bölcs. oszt. az egyház történelemből; jun. 21-én d. e. 10—1-ig az I. éves bölcs. osztály a latin és hellen irodalomból; jun. 21-én d. u. 3—6-ig a középtanodai I. oszt. Június 22-én d. e. 7—10-ig a II. éves bölcs. osztály a gondolkodás és ismerettanból; jun. 22-én d. e. 10—1-ig az I. éves bölcs. osztály az egyetemes történelemből; jun. 22-én d. u. 3—6-ig az elemi II. osztály. Június 24-én d. e. 7—10-ig a II. éves bölcs. osztály a növénytanból; június 24-én d. e. 10—1-ig az I. éves bölcs. osztály az ásványtanból; jun. 24-én d. u. 3—6-ig a középtanodai II. osztály. Június 25-én d. e. 7—10-ig a II. éves bölcs. osztály a latin és hellen irodalomból; jun. 25-én d. e. 8—11-ig a középt. V. osztály; jun. 25-én d. u. 3—6-ig az elemi III. osztály. Június 26-án d. e. 8—11-ig a középtanodai IV. osztály; jun. 26-án d. u. 3—6-ig az elemi IV. osztály. Június 27-én d. e. 8—11-ig a középt. III. osztály; jun. 27 d. u. 3 órakor érdemsorozat-olvasás, jutalomosztás és a tanodai év ünnepélyes bezárása. Június 28—29 és 30-ik napjain a II. éves bölcs. osztály érettségi szigorlata. A tanodai igazgatóság nevében, Jancsó Lajos, tanvezető tanár. Kolozsvártt, jun. 1. 1872.

— Hibaigazítás. A lapunk múlt számában közlött „kibocsátási formulából“ e szavak után: „kibocsátunk titeket az evangyeliomnak prédikálására“ tévedésből kimaradt e tétel: „és a szent szakramentumoknak kiszolgáltatására“ azzal a hatalommal sat. Mit ezennel helyreigazítunk.

KÖRÖZTETNEK.

564—1872.

1. Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a fiatalvi másod osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap július 15-ike.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperes t. t. Karácson Mózes aa.-hoz Sz.-Kereszturra küldendők.

2. Nagy-enyedi egyházmegyénkben a csucs-koppándi harmad osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap július 15-ike.

A folyamodványok nagy-enyedi esperes, s egyházkerületi közügyigazgató nt. t. Basa Mihály aa.-hoz Harasztosra (u. p. Fel-Vince) küldendők.

Kolozsvártt, május 31-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein J.-nál, az év. ref. főtanoda betűivel, Kolozsvártt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 13, 1872.

76—24. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Autonomia; főiskolánk vagyona.

Talán, egy kissé szokatlan hangot csendíték meg e lap hasábjain. Meglehet, kegyetlenségnek, rövidlátásnak vádját keltem ez által magam ellen, de nem tehetek róla: a meggyőződés hajt. A protestantismus nagyszerűsége — mondja valahol Hegel — éppen abban rejlik, hogy a vélemény szabadság által utat nyit a legellentétebb nézetek kifejlésére, melyek erős küzdelme az igazság megszületését teszi lehetővé. Nem éppen így, de ezt. Szabadjon tehát nekem, ez uttal, a mi autonómiánk anynyiszor magasztalt fényoldalaival szemben, kissé az árnyoldalakat is szellőztetni — az egyedül helyes szempontból: a gyakorlat szempontjából.

Mint politikával is foglalkozó: hadd kezdjem egy politikai hasonlattal.

Politikai ügyeinkben, tagadhatlan, igen sok a hátramaradás; közembereinkben az önzés, tétlenség, balfogás; közigazgatásunkban a pangás, részrehajlás és hatalmaskodás. De, mert a legfőbb kérdés — a közjogi ellentétesség — két homlokegyenest szemben álló pártra szakítja az egész országot: a jobboldal a kiegyezés fontartásának, a baloldal megbuktatásának kedvéért saját ügyeinek hátramaradását, saját embereinek önzését, tétlenségét, balfogásait, saját közigazgatási körében a pangást, részrehajlást, hatalmaskodást nemcsak tűri, hanem még legyezgeti is. A fő, közjogi ellentétes elvek így belügyeinkben töméntelen hátramaradást okoznak, hibás, vagy tétlen embereink által pedig oly köpenyegül használatnak föl, melyhez nyulni nem szabad, mert a pártérdek tiltja.

És ebben egyik párt sem igen különbözik a másiktól, mert intra muros peccatur et extra.

Én abban az egyéni véleményben vagyok, hogy a mi erdélyrészi reformált anyaszentegyházunknak XII-ik törvényeikke, a mi sokaktól irigyelt, általánosan magasztalt, s eddigelő alig egy pár „szentségtelen“ kéz által gyöngén érinteni merészelt — autonómiánk.

Annak, a mi: létezési formának, fennállhatási alapnak, biztosítéknak feltétlenül jó; fentartandó, megvédelmezendő. De éppen mert csak forma, mert csak alap, mert csak biztosíték: ha tartalmát az élet pezsgő munkásságával rá nem építjük, ha minden osztatlan figyelmünket csak ez alap körüljárására fordítjuk, s nem is csak egyik kezünkkel, mint a Makkabeusok, hanem mind a kettővel folyton a kardot kell forgatnunk a védelemben hol marad, és cényleg hol maradt a felhalmozódott munka megoldására az idő?!

Elismerjük, a vád, melyet itt kimondánk, egész anyaszentegyházunkra a mulasztás bélyegét sítván, sulyos; s legalább is oly sulyos, hogy ez a kérdés feleljen rá hát te, ki ily fennen ítélsz, nem ítél-tethetel?

Mi nem személyekről szólunk, hanem egy egész rendszerről, s ha utját törjük annak, hogy a sokban babonává fajult autonomia-kultusz egy kissé alább hagyjon köztünk, az egyes személyekkel sokkal könnyebb lesz a leszámolás.

Igazolom a babona szót is; — a kikerülhetetlen példákért — minden részen előre is bocsánatot kérve. Nem a személyek ellen, a dolog mellett szólok.

Ott vannak — alulról kezdve — azok a Rikánbeli egyházak, melyek nem egyszer, s nem egyben külön önálló szuperintendenciaként szeretik magukat geralni; ott van az a püspöki egyház, mely talán még most is húzza az ujját a központtal: a gondnokválasztási kérdésben. Ott van az a tanodánk, melylyel évekig kellett, az önkényüleg felállított osztályok felett, vitázni; ott a másik, mely egész doctum opusban értekezik egy félremagyarázhatlan végrendelet félremagyarázása érdekében, vagy az érettségi vizsgák törvénybe foglalt szabványai fölött.

Viszont felül, hosszu levelezés folyhat a miniszteriummal a fölött, hogy a népiskolai statisztikai kimutatásokat nehogy az egyes lelkészek szolgáltatásuk be havonkint a tanfelügyelőknek, hanem az es-peresek, vagy éppen az egyházi fő évnegyedenkint,

vagy talán még hosszabb időközökben; mert hisz a törvény is „egyházi hatóságok”-ról beszél, s így van, mibe kapaszkodni. A statistika késhet; az iskola mulasztások rögtönös — és egyedül hathatós — orvoslása mulhat: az autonomia meg van mentve!

Nálunk szóba jöhet az egyház legfőbb testületében az is, hogy vajjon bejelentessék-e az állam-hatalomnak a megújított szervezet; s vajjon, nem magunk adjuk-e föl e följelentés által jogainkat; mert hisz a szabadságunkat biztosító múlt századi törvények elismerték — autonomiánkat.

És vajjon, összes népiskolai ügyeink fejlődésére nézve volt-e csak valami jótévő befolyása is ennek a babonának?

Az egyes részletekben lehet hiányos, de alapeszméjében bölcs előrelátással megalkotott népiskolai törvény míg teljes szabadságot engedett a felekezetteknek; másfelől, igaz, áldozatokkal járó, önmegeröltetésre akarta provokálni ezeket, a népiskola kellekinek megállapítása által; nemes versenyt indítván az állami és felekezeti népiskolák között.

Sem az önmegeröltetésnek, sem a nemes versenynek nem látjuk, úgy szólván, még csak nyomát sem.

Éppen most folyt le e lap hasábjain egy kis vita a már-már hirhedtté vált 15-ik §. fölött.

Nem keresem ez úttal: helyesen, vagy helytelenül történnek-e a törvényes megintések; de szeretném, ha akár szerkesztő barátom, akár más valaki megmagyarázná nekem, hogy mi az, a mivel népiskoláink tényleges jobb karba helyezése körül ma több történik, mint 1868 előtt történt?

A központ mit tehet? Közvetíti a miniszterialis megintéseket; s már több, mint egy éve, elrendelte összes népiskoláinknak összeírását, a tényleges állapotok szerint, hogy megitélhessen, melyek a feltétlenül fentartandó, s melyek a kiközösíthető iskolák.

De magok az egyes egyházközségek és traktusok megcsinálták-e mindnyájan, avagy csak azt az egyszerű összeírást is, nem is kérdeve, hogy hány új iskola keletkezett 1868 óta; vagy hány eddigi disznópajta alakított át csak valamire való szalmás kunyhóvá is.

Kell nekünk „minden áron” autonomia; de semmi árt fizetni érte, nem akarunk.

Legtehetősebb és virágzóbb egyházaink is azzal bujnak ki az áldozattétel alól, hogy az egész anyaszentegyház első rangú iskoláit — melyek teljes el látása csak igen csekély erőfeszítésbe kerülne — per

fas et nefas, kiközösítik. Nekem, részemről, a közösségi iskola ellen semmi kifogásom; sőt bizonyos tekintetben jobbnak tartanám, ha minden — de csak úgy, ha minden — iskola jó állami vezetés alatt állana. De megundorodom attól a „protestantismus-tól” (?), mely apái kinos szerzeményét két kézzel dobja el magától csak azért, hogy az áldozók példáját valahogy követnie ne kelljen; s az 5 százalék törvényes, de piszkos köpenyébe takarózva, az állam nyakába kerekithesse saját egyházi, községi, sőt társadalmi kötelességét is.

Azt látom, azt hallok minden nyomon, hogy autonomiánkra szerfelett feltékenyek vagyunk; de a minnek az autonomia csak biztosítási formája, a minnek az autonomia csak megvédelmezésére szolgál: a sürgő, áldozatkész protestáns munkásságot nem látom sehol, legalább nem azon mértékben, mint a mekkorát a mai gőzzel haladó világ megkövetelne.

De meszsze tértem tulajdonképpeni tárgyamtól. Én a főiskolai vagyonokra vonatkozólag akarom az autonomiát egyenesen megtámadni; s a helyett általában, autonomiánk mostani kezelésére terjeszkedtem ki. Nem alap nélkül, s én tudom, hogy talán nem is ok nélkül. Így előbb kapok majd főiskoláinktól is gráciát.

A kérdésnek ezt az ágát tartsuk föl a jövő alkalmára.

Szász Béla.

Elmélkedés az egyházi szolgák fizetése körül.

(Folytatása és vége.)

Miért ne óhajtanók hát, hogy egyházi és iskolai szükségseink az állam által fedeztessenek?

De azt mondják: nincs pénz! Honnan vegyen az állam ily töméntelen összeget elő, midőn saját kiadásait sem képes fedezni? Van, csak akarnia kell. Ott van a tömérdék egyházi és iskolai országos vagyon-alap, melyen most egyesek hisznek: miért nem fordítja azt közös egyházi és iskolai célokra? S ha ez nem elég: ott van a nép, majd kipótolja az. Hiszen, ő úgy is fizeti egyházi és iskolai adóját, s így reá nézve mindegy, akár Pálnak, akár Péternek fizesse. S ki tudja: vajjon, ez úton nem lenne-e segítve a népen is? Nem lehetne-e kevesebbet fizetni mostani egyházi adójánál, mely mellett most még sem tud annyira menni, hogy rossz iskolái miatt egymást ne ériék a kormányi megintések? Valóban, a megintésnél többet használna a segítség, magának az országnak is. *)

*) Ha meggondoljuk, hogy még Hollandban is, hol eddig igen sok segélyben részesült az egyház, most ezt megszüntetni akarják teljesen: akkor — fájdalom — t. barátunk cikkének e része a kérdést nem fejtette meg; a 48-iki XX. t. c. pedig egy oly ábránd, mely mindigre ábránd marad.

De, mit tegyünk addig? Tétlenül várja-e egyházunk a sült galambot, s elrepülni engedje a napokat, melyek az ő békességére valók? Távol legyen! Sőt inkább, igyekezzék addig is, úgy a hogy lehet, orvosolni bajait; mert különben könnyen megtörténhetik, hogy mikorra az országos orvos megérkezik, már teritőjén lesz a beteg. Ne kicsinyelje a bajt, és ne higgye azt muló kórnak, sokkal méjjebben beette az magát az egyház testébe, mint első tekintetre látszik: léte gyökerét támadta meg. A látszó pirosság nem csak az egészségnek, hanem a láznak is jele.

Azért gyökeres gyógyítást kezdjen; palliativ szerek mit sem használnak, mit sem segítenek itt.

Legelőbb is, rendezze egyházzolgáinak fizetését. Itt van a nagy baj, ebben rejlik a vallásos-erkölcsi élet súlyosdésának, hanyatlásának oka. A kepe-rendszer, s a közvetlen fizetés már túlélte magát. Miatta ma-holnap szükségét lát a nyáj — pásztorban. Tekintsük meg theologus ifjaink miud inkább apadó számát.

De hogyan rendezze? Ez a kérdés.

E tekintetben is kétféle véleménnyel találkozunk. Mindkét vélemény megegyezik abban, hogy a kepe-t, s a közvetlen fizetést el kell törölni, meg kell szüntetni; de különbözik abban, hogy némelyek termény-fizetést — természetesen meghatározatva a mennyiség és milyenség — mások tiszta pénz-fizetést óhajtanak az egyházi szolgáknak.

Lásuk: melyik lenne célszerűbb, könnyebben eszközölhető, kevesebb kellemetlenséggel járó. Mert, hogy baj lesz egyiknek, mint másinak, sőt akárminemű fizetésnek is behajtásával, az kétséget nem szenved.

Részemről, a pénz-fizetésnek adom az előnyt. A termény-fizetés mellett, magtárak, hámbárok szükségeltetnek, hova a begyűjtendő gabona elhelyeztessék. Ilyenek pedig a legtöbb egyházban nincsenek. Könnyű azt mondani, a megyebíró gyűjtse be magához; de kérdés: hányadik megyebíró lenne képes azt elhelyezni? De még nagyobb kérdés az, vajjon találkoznék-e megyebíró, ki az ezzel együtt járó kellemetlenséget és felelősséget — még nagy fizetés mellett is — magára vállalná? Én kétlem. De tegyük fel, hogy találkoznék. Ismerve a népet, minden profétai lélek nélkül előre megjövendölhetjük, hogy hasztalan határozatnak meg a mennyiség és milyenség, mert a nép hajlamánál fogva, mindemellett is, leggyengébb gabonájával kisértené meg tartozása lerovását, szokott argumentumát rántva elő: -nekem az isten ilyet adott! És mit tenne ekkor a megyebíró? Vagy, nem venné el — felelősségét érezve — a gyenge gabonát, s ekkor kigyót, békát kiáltának ellene, s addig boszantanák, s ki tudja, nem illetnék-e még tetteleges bántalmakkal is, míg megunná a néppel való vesződséget más érdekeért, s megszöknék hivatalától; vagy, elvenné, kedvezni akarván a népnek, semmit sem törődve a felelősséggel, s ekkor közte és az egyházi szolgák között ütne ki a perpatvar és keserű surlódás. És a nép, nem a neki kedvező megyebíró pártjára állana-e, együtt szidalmazván, mocskolván vele az egyházi szolgákat? És a vége a lenne, hogy az egyházi szolgák — bár savanyu képpel — a további kellemetlenségek ki-

kerüléseért, kénytelenek lennének elfogadni a már begyűjtött gyenge gabonát. Avvagy, nem kellene-e elfogadni, hanem perlekedni a megyebíróval? Isten mentsen; hova vezetne az? Mindezen okoknál fogva, én a termény-fizetést, mint a mely sok gyakorlati nehézséggel jár, és sem a visszaélést, sem a keserű surlódást meg nem szüntetné, nem pártolhatom.

A pénz-fizetés mellett mindezen nehézségek és kellemetlenségek nem fordulnának elő. A megyebíró, pénztárnok — vagy bár minek nevezzük — beszédné a meghatározott mennyiséget, s abból az egyházi szolgák illetékeit havonkint, vagy évnegyedenkint — nyugta mellett — kiszolgáltató, azzal vége volna mindennek.

És mennyire kellene határozni az egyházi szolgák fizetését?

Azt hiszem, hogy korunkban 600 frtnál kevesebbre határozni nem lenne a célnak megfelelő. E lenne tehát a minimum. Kisebb egyházak, a jelenlegi egyházi szolgák elhalálózásával, együtt alkotnának egy egyházközséget a teher könnyebb hordozása végett. A fizetés fokozatos lenne. Az egyházközségek népességi arányában, a megállítandó fizetési kulcs alapján, a fizetés is emelkednék, a szolgálatnak megfelelőleg; minthogy én az egyház ilyeszerű megadóztatása mellett a stolát, mely több helyen ismeretlen, eltörlendőnek tartanám. Önkint értetik, hogy a kanonika porcio tiszta jövedelme a fizetésbe beszámítandó lesz.

És minő kulcs szerint lenne a fizetés kirovandó a hivekre?

Véleményem szerint, jövedelmi alapra fektetett adókulcs szerint. E lenne az igazságnak leginkább megfelelő. Így lenne a szegényebb sorsu hiven is segítve, kik a mostani fizetési rendszer mellett tul vannak terhelve. Kinek több adatott, több kívántatik attól. Hogy azonban ezen jövedelmi alapra fektetett fizetésnek mi legyen a minimuma, annak meghatározásába, ezuttal, nem kívánok bocsátkozni. Annak meghatározása, egy basisul felveendő egyházközség adóképessége alapján, az egyházkerületi közgyűlés, mint erdélyi ref. egyházkerületünk törvényes képviselő testületének joga. Csak annyit kívánok megjegyezni, hogy én ezen jövedelmi alapon történendő kirovást, nem kívánám a fokozatok fokozatain végig vinni, hanem meghatározatni óhajtanám a maximumot is, melynél többet a legnagyobb birtokos se legyen köteles fizetni. Azt hiszem, ebben is van valami igazság.

Egyházi szolgákról szólottam csak, nem említvén külön a tanítókat. Szándékosan tettem, miután ők is az egyházi szolgák közé tartoznak. Külön fizetésről sem emlékeztem, miután én az ők számára is oly tisztességes fizetést óhajtok, hogy abból ők aggodalom nélkül, és csupán hivatalaiknak élhessenek. S vajjon, nem érdemlenék meg ezt ők, a tanítók, kik a leendő egyházat képezik, formálják gyermekeinkben? Kiknek kezébe van letéve az egyház és haza jövője? Kiknek képessége, feláldozó munkássága nélkül, a lelkeszi munka is sikertelen? Kiktől függ nagy részben, hogy élő, vagy csak nyavalygó egyház legyünk-e?

Igaz, hogy jelenben nincsenek még eléggé képzett tanítóink, de ennek oka nem egyébűtt, mint azon körül-

ményben keresendő, hogy a néptanítói pálya eddig sem eléggé tisztelt, sem eléggé megfizetett nem volt. Csak biztosítson az egyház tisztességes fizetést számukra, s minden bizonyossal lenni fognak. De itt fukarkodni nem szabad, különben népnevelés-ügyünk soha sem fog felvirulni. Ki gyermekeink nevelésével vesződik, ha híven teljesíti kötelességét, az soha sincs eléggé megfizetve.

Miudez áldozatot — kétség kívül — nagy áldozatot kíván az egyháztól. De ha akarjuk a célt: az egyház értelmi, vallásos és erkölcsi emelkedését; ha akarjuk annak virágzását, életét: akarnunk kell az eszközöket is, melyek a cél elérését biztosítják. Áldozat, nagy áldozat nélkül

bizonyára soha sem leszünk élő, virágzó egyházzá. Építhetjük a legszebb templomokat, iskolákat; hozhatjuk a legszebb, legüdvösebb törvényeket; de ha ott nem segítünk, a hol leginkább szükséges; ha az alapot, melyen az egyház áll, nem erősítjük, nem biztosítjuk: mindezek nem egyebek lesznek, mint épületen a cirádák, melyek minden szépségük mellett is, a gyenge alapon álló épület összeomlását meg nem akadályozhatják. Gondolkozzunk és gondoskodjunk!

Kelemen János,
n.-galambfalvi pap.

TÁRCA.

Vázlatok Benkő József naplójából.

I. Jéz. Kr. Származásáról.

„Mária az Úr Jézus Anyja Héli leánya, kinek felesége vala Anna Aszszony, az Áronnak nemzetéből. Azért immár Mária Anyja nemzetéről az Áronnak nemzetéből való. Attyának nemzetéről pedig Dávid nemzetéből való. Azért a Kristus numcsak Királyi, hanem Papi nemzetből is támadott. Igazán vagyón hát Papi és Királyi Tiszte. Továbbá ezt is vedd eszedbe, hogy József soha sem volt Hélinek fia, hanem szokásképpen Józsefet Héli fiának mondják, hogy (mivel) Mária az ő leánya eljegyzett feleségül vala nála. Azért Héli Józsefnek nem édes Attya, hanem Ipa volt. (Lásd meg Kristus nemzetsége Catalogussát Máté I.)

Senki azon ne csodálkozzék, hogy az Evangyelisták némely nevekbe és személyekbe különböznek a Kr. nemzetsége előszámolásában, mert nem mind egy ágról számlálják a nemzetséget Matthanig. Jóllehet Ábrahámától fogva Dávidig mind egyaránt vadnak. De Dávid fiáról osztán két ágra válnak, mert sz. Máté Salamonra, sz. Lukács pedig Náthán nemzetségre száll. Végre osztán ismét Mátthába a szűz Mária ősiibe mind együvé jönek. Továbbá ezt is vedd jól eszedbe, hogy Mátthántól születik Jákob, Jákobtól pedig József, de még ekképpen sem vehette el Máriát, mert ő neki így húga lett volna az első ágon, ki megvagyón tiltva Lévi 18, hanem Mátthánnak két fia volt, egyik Jákob, és attól származott József, a másik Héli, ettől született Mária. Azért József és Mária atyafiu gyermekek voltak egybe, mert az ők ősök mind egy volt, mely házasságot megengedte az irás.

M á t t h á n

Jákob édes testvére Héli,

József unoka testvére Mária.

Továbbá ezt is vedd jól eszedbe, hogy a szűz Mária attyát az Irás három névvel nevezi: Hélinek, Joachimnak és Heliakhimnak. Azért a Kristus ilyen módon származott az Ábrahám nemzetéből.“

2. Jézus, mint tanítóról.

„A Jéz. Kr. oly Pásztor volt, hogy a maga Junaiért halálra adta magát, és feltámadván a halálból Menybe

ment, s az ő Pásztorát e földön hagyta az Apostoloknak sz. Péter személyébe, továbbá ő utánok minden igaz tanítóknak világ végeztéig, hogy azok az ő juhait vigyázzván őrizzék, és beszoigáltassák őket az örök életbe. Ki az ő Pásztorát nöm kötözé sem helyhez, sem pedig személyhez, hanem csak azokhoz, kik az Evangyeliomot tisztán prédikálnak. Menyetek el — ugymond — prédikáljátok az Evangyeliomot mind e széles világou; valaki megkeresztelkedik híven, abban idvezül; a ki pedig nem hiszen, elkárhozik. Ennek okáért az az igaz Pásztor, a ki az Evangyeliomot tisztán hirdeti, keresztel és az Úrnak vacsoráját az ő szerzése szerint kiszolgálattja. Azért (mert) a Kristus a Keresztyénséget nem fundálta Templum rakáson, sem oltár csenáláson, sem keresztelő kőn, sem misén, vecsernyéu, complétán, hanem csak az evangyeliumi hitnek vallásában. Továbbá, ismét csak azok az evangyeliumi hitnek népei, a kik az Evangyeliomot hirdetik Kristus evangyelioma szerint Ennek okáért a Pápát, Érseket, Pispékeket, Canonokat, barátokat nem Kristus szerzette, sem ő nem bocsátotta őket, hanem az ördög tojta, kiket négyezer esztendő után megüle Romában, és lassan-lassan osztán kikölté, kik miképpen ruhájukban nem egy színűek, azonképpen szeretekben sem egyek, mert az ő attyoknak az ördögnek természettyek vagyón benne; mert miképpen az minden háboruságoknak attya, azonképpen ezek is minden egyenetlenségnek fiai; kiket a Próféta néma ebeknek, és viz nélkül való kútáknak nevez. Ennek okáért soha ők azzal ne dicsekedjenek, hogy ők volnának a Kristustól hagyatott Pásztorok, mert ők ahoz anyuyit értének, mint a számár a lanthoz, a bagoly az ábéczéhez “

„Jéz. Kr. a mi bűneinkért meghalt; igazolásunkért feltámad, és aláhozá menyből az igazságot.

A Jéz. Kr. a Tiberius Imperator alatt szenvedé, kinek halálakor a napnak oly igen elvesze a színe, hogy a csillagok úgy megtetczettenek nappal, mint a tiszta égen éjjel. Továbbá, oly földindulás lón, hogy Bithiniában sok házak romlának le miatta. Ennek felette az Areopagita Dienes mikorra látta volna, hogy minden természet közül a napnak színe elveszett volna — ugy monda

— az ő tanítványainak: „Avagy most a Természetnek Ura szenved, avagy majd e világnak nagy volta egyberomol!” Több csodák is nagy sokak lőnek, kiket az Evangyelistáknál megolvashatsz.

Továbbá, Fl. József is így ír a Kr. felől Lib Ant. 18. Cap. 6:

„Vala — ugymond — az időben egy Jézus nevű bölcs ember, ha illik őtet embernek neveznem, mert ez csoda dolgoknak cselekedője és tanítója vala aféle embereknek, a kik az igasságot örömezt hallgatják. Bizonyára ez nagy sokakat hajta magához a Sídók és Pogányok közül. Kristus vala ez, kit a Pilátus a mi főembereinknek vádolásából mikoron keresztfára ítélv volna, nem hagyják el azok őtet, kik eleitől fogva szerették, mert harmadnapon ismételevenen megmutatá magát nékik, a mint az Istentől felinditta Próféták vagy ezt, vagy egyéb számtalan csudákat jövendőre ő felőle mondottak vala. Ennek felette mind a Keresztyéneknek nemzetek és nevek ettől támadott e napiglan.“ Ez a Fl. József válaszsza a Kr. felől, mert ő élt akkor, mikor a Kr. megöletett.

Továbbá, Pilátus ira a Jéz. felől a Tiberius Imperatornak, a kit Tiberius megmutata a Római Tanácsnak és meghagyá nekik, hogy a Jérusalembeli megöletett Jézust az Istenek közé számlálják; kit a tanács nem mivele, hogy Pilátus a levelet nem küldötte volna a Tanácsnak, hanem csak Tiberiusnak; kin a Tiberius igen megharagván, és nagy sok polgároknak fejeket szedeté. Továbbá, némelyeket ő közülök számkivete, hogy az ő akaratjával ellenkezők voltak.“

Közli: *Herepei Gergely.*

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

Kutyfalva, május 11-én, 1872.

(Folytatása és vége.)

Sajnálom, hogy ezen szabályokat teljesen idéznem, terjedelme nem engedi; anynyit azonban kimondhatok, hogy nagyon kevés új dolog van benne. Többnyire már korább az egyházmegyétől, vagy az országgyűléstől megalkotott törvények vannak szerencsésen egybegyűjtve, és ez által hasonlít a kompiláta konstitúcióhoz. Nem mondom, mert a melyeket az ország hozott, vagy a mit egyházmegyénk már régebb ismert, azok jók, senki sem kételkedik felőle. De van benne egy pár új gondolat; és éppen ezek egyike a fatalis járás-gyűlésekről szóló; már ki tehet róla, ha éppen ez nem üti a mértéket. Avagy, megfelelő-e a felügyelet szigorúságának: egy iskolát egy évben egyetlen egyszer meglátogatni e gyűlésnek, azután nem tudni róla más évig. Legfőnnebb még a vizsgákat járattja le. Avagy, megfelelő-e önképzési céljának e gyűlés, ha ideje egy részét rendőrségi szerep foglalja el? S még ezen kívánalomnak is eleget tehet-e, miut testület? Én legalább

nem értem, hogy egy bizottság miképpen perelhet, miképp napoz meg valakit, s az eltelt határidő után miképp indit közkeresetet, mint testület? Saját tagjai által pereltetni saját tagjait; vagy ha nem teszi, a fejebb levők pereljenek be ezért egy egész testületet. Ez nem lehet. Egyes ember ezt teheti, egyestől számot kérhetnek, büntethetik, de egy gyűlés ilyeneket nem végezhet.

Ez azon varázs-erejű intézkedés — mert a többit ugy is már ismertük — mely mozgást idézett elő, t. i. iskoláinkat minden évben meglátogatjuk egyszer, és tudunk róluk anynyit, menynyit szemünkkel látunk, füleinkkel hallunk. Az egyházi életben, mindenféle bizottságok által vezetett mozgásból csakugyan ki kell bontakoznunk. Ha a külső nagy kerék nehezebben mozog is, de a kisebbeket annál gyorsabban hajtja.

Ezen varázs-erejű törvény hatásának állítja a t. tudósító ur azon életjelt, is mely a közelebbi időben egyházmegyénkben feltűnt. Az egészben az a legeredetibb, hogy általam akarja ezt bebizonyítani, alkalmazva e tételt: látszott a jó pásztor és buzgó tanító fáradozása. Látszott bizony, de a hol ezek nincsenek, ott semmi csodahatásu törvény sem mutat fel sikert. Azért tehát én minden életjelt azoknak tulajdonítok, a kik a munka élén vannak. Az ugrai iskolában, mig buzgó előjárók valának és lesznek, addig a népnevelés másképp nem volt, és nem is lesz.

Egyházmegyénkben mozgás keletkezett a népnevelés téren. Miért? Tán a rendszabályok hozatala volt az első hang, mely ébredést szült? Oh, nem! Tekintsük meg a többi egyházmegyét, anyaszontegyházunk testületét, országunkat: a mozgás általános e téren; életjel mindenütt észlelhető. Az idő telve népnevelési eszmék forrongásával, az idő teljességében jött el a pillanat, mely ellenállhatatlanul ragadott minden hivatott munkást ez elhanyagolt tér megmivvelésére. És a munkások dolgoztak, és a hol dolgoztak, látszott a siker. Nem nagy, nem rendkívüli, mert e mező nagy, e tér tágas; de a ki egy lépést tett, az már megindult a cél felé. Iskolák épültek, de csak ott, hol még e rendszabályok alkotása előtt törekedtek erre; iskola-töklék keletkeztek, melyben legbuzgóbb munkás volt nt. espere-sünk, ki az iskolák vagyónára szoroson felügyel, vizitációk alkalmával; a hol nem létezett, iskola-tökléket alapított, külön kezelőket állított erre, azokat feleskette, és azokat számoltatja sat. Iskolák terveztetnek; a tanügy iránti érdekelttség mind általánosabbá lesz, mert az ország, anyaszontegyházunk, előjáróink és saját lelkiismeretünk mind, mind ezt követelik. De hogy ezeket a rendszabályok idézték volna elő, az már azért sem gondolható, mert legnagyobb része még maig is holt betű.

Nem akarok a fennálló törvény ellen izgatni; isten őrizzen! de nem tudok hinni a varázs-erőben, és valom azon tudományt: lélek az, a mi megelevenít.

Ha a megelevenítő lélek működése valamely lassu mozgásu, nehézkes rendszabály által korlátoltatik, abból minden áron ki kell bontakoznia.

Nekünk teljes meggyőződésünk, hogy a járás-bizottságok vándor-gyűlései eredményre nem vezetnek; a fel-

ügyeletnek gyakoribbnak, szabatosabbnak kell lenni. A törvény végrehajtó közegei legyenek egyesek. A testületek: számoltassanak, ítéljenek, rendeljenek; tagjaikat buzdítsák, képezzék: ez rendeltetésük feladata. Ez a mi hitünk és teljes meggyőződésünk, erre is törekszünk a törvény által megszabott úton. Lehet, hogy leszavaztatunk, de azért igaz meggyőződésünket feladni, nem fogjuk soha.

És most, legyen szabad nekünkis, valamire kérni a t. tudósító urat: ne legyünk ellenségei egymásnak csak azért, mert a jóra igyekezni akarunk; ne valljunk csalatkozhatatlan dogmákat; ne mártsuk tollunkat az epe keserű nedvébe; öszszesepert szemetünknek világ szemé közé dobásával ne vakítsunk meg másokat. Irtsunk, öntözzünk, és tisztítsunk; akkor a népnevelés mezeje fel fog virágozni. Így mindig szent a békeesség velünk!

Nagy Domokos,
ref. pap.

Junius elején, 1872.

Orbai egyházmegyénkben május 28-án egyházmegyei tisztújító közgyűlés tartatván, megválasztattak esperesnek t. Magyarosi Ferenc, jegyzőnek Csákány József, közügyigazgatónak Finta István, aljegyzőnek Péter Károly.

Ki az a Magyarosi?

Teleki lelkész. Egyházközségében nevét örökíti számos általa tett adomány; legközelebb egy — az ő költségén készített — szószék fölötti díszes korona.

Orbai egyházmegyénknek háromszor megválasztott, kilenc évig közkedvességű volt jegyzője, jegyzőségét emlékezetessé tette az orbai egyházmegye könyvtárának gyarapítására tett 40 köből roszból álló alapítványa által.

A Rikán-belőli egyházközség özvegy-árva gyámintézetének öt-öt évre kétszer megválasztott, és így szinte tíz év óta tiszta kezekkel sáfárcodó főpénztárnoka.

Midőn esperessé választatása megtörtént, szívből jött, és szívhöz szóló érzékeny beszéddel feglalta el székét, s magát — mint mondá — az által instellálta, hogy 500, mondó ötszáz forintos alapítványt tett a végre, hogy ezen öszszeg kamatját, mint utiköltséget — viaticumot — élvezzék évenként az egyházkerületi közgyűlésen jelenlevő orbai egyházmegyei esperes és jegyző.

Ezek, s ezekhez hasonló tettek hirdetik, hogy ki az orbai esperes.

Felszegi.

T. Szántó, május 26-án, 1872.

Báró Radák Ádám, mint t. szántói ref. egyházunknak egyik kegyes pátronusa, s jelenleg főgondnoka, az 1868-ik évben itteni birtokát megtekintvén, becses figyelme nem kerülte el egyházunkat is. Személyesen megnézte templomunkat, iskolánkat és minden parochialis épületünket, s mindezekre nézve örökre emlékezetes nyomait hagyta itt létének. Ugyanis;

1. Mind a különben is avult tanítói lakot, mind az iskola szobát, a tankötelesek számára képest, szűknek ta-

lálván, ennek újból célszerű átalakítására, s építésére előlegesen 300 frtot o. é. adott.

2. Egy a templomunkba szükségelt orgona-alapra 50 forintot.

3. A papi fizetés pótlására évenként fizetendő 50 frtot.

4. Ugy szintén a tanítói fizetés pótlására is évenként 50 frtot o. é. kegyeskedett adományozni.

Ismét e jelen évben, ápril havában szerencsétlétvén bennünket jelenletével, fennirt kegyes adományait még többekkel tetézni kegyeskedett. Ugyanis: megnézvén a m. évben újból épített s bevezett iskolaházunkat, alólirttól bekérte az egyház pénztárából arraf ordított költség — jegyzéket, s midőn ebből kitünt, hogy az iskolaház. építésére a már még 1868-ban ő nagysága által előlegesen adott 300 forintot az egyház pénztárából 289 frttal kellett pótolnunk, ez öszszegyet egyházunk pénztárába visszafizetni kegyeskedett. Ugy szintén, midőn a beadott költség-jegyzékből az is kitünt, hogy az egyháztagnok 120 tenyeres-, és 36 ígás napszámot teljesítettek az iskola építés körül, ezt is 85 frt. 20 kr. öszszegben egyházi pénztárunk számára kifizetni kegyeskedett, s így öszszesen 374 frt. 20 krral segítette egyházunkat közelebbi ittléte alkalmával is. Ezen kívül, látván azt is, hogy az iskolaház udvara szűk, kegyeskedett úgy intézkedni, hogy a tanító jelenlegi veteményes kertjéből bővítették az iskola udvara; a helyett pedig a tanító használatára az éppen szomszédságban levő saját kertjéből 140 □ ölnyi helyiség méressék ki a tanítói kert bővítésére, s az az egyház tulajdona legyen.

Fogadja a nemes szívü báró főgondnok ur legöszszintébb hálánkat szántói ref. egyházunk iránt tanusított jó-téteményeiért!

Kovács Ferenc,
t. szántói ref. pap.

Ördög Keresztur, május végén 1872.

Édes fiam!

1825 óta, midőn Ördög-Kereszturon pappá lettem, egész 1847-ig, vándor-istenit tiszteletet tartottunk házról-házra. Az utóbb említett évben, mélt. Szatsvai Zsigmond ur, a vagyontalan kis egyháznak, saját költségén, egy kis imaházat építettett, mely 1852-ben fel is szenteltetett isten házává. De, beállván a válságos idők, azóta semmi renováció sem történt rajta; és akkor is, csak külsőleg volt inkább készen, minden belső beállítás nélkül.

És mostanig, az idő rongáló ereje anynyira megviselte, a különben is tanulatlan kőmivesek által épült hajlékot, hogy már-már nem volt méltó, hogy templomnak, isten házának nevezessék.

Hanem, a jelen 1872-ik évben, az öreg méltóságos Szatsvai Zsigmond ur méjj vallásosságu leánya: Szatsvai Anna — Kappellini Adolfné uraszszony, ki a mellett, hogy folytonosan Bécsben lakik, még rom. kath. hitü is, s ki már eddig kétszer szerelte fel az urasztalát klemodiumokkal, most ismét 400 frtot ajánlott fel az ördög-kereszturi templom renoválására, és egy drága szövözü kathédra takarót; az öreg méltóságos aszszony,

egy pompás kerek asztalt, takaróval együtt; az öreg méltóságos ur pedig ígéretet tett, hogy a menyinyit ezeken felül a munka igényelvi fog, azt saját maga fogja hordozni. Az egész építés szakértő, buzgó gondnokunk, Szatsvai Sándorra van bízva.

Templomunk már is igen szilárdan, újból van fedve; régi menyezete, mely nagyon is egyszerű, disztelen volt, lebontatott, s nagy csinnal átalakították; földje ki lesz padimentumozva; talpba vésett, állandó székekkel lesz ellátva; falán még két ablakot vágnak; a kathedrát lejjebb szállítják sat. Szóval, ugy építik fel, hogy a mai kor izlésének minden tekintetben megfeleljen külsőleg is, s kiérdemelje az épület, hogy isten házának neveztessek.

Nem tehetem, édes fiam, hogy status-kurátor, mélt. Szatsvai Zsigmond ur és tiszteletre méltó családjának e nemes bőkezűségét, és buzgóságát, lapod — az „Erd. Prot. Közlöny“ — által nyilvánosság elébe ne hozzam anynyival inkább, mert ily nagyszerű áldozattal csupán vallásos pietasból járultak, hogy egy maroknyi, vagyontalan magyar népet megtartsanak az idegen elembe való olvadástól, megtartsák a tiszta protestantismusnak, és a nemzetnek. — És nyilvánosságra hoztam, hogy kifejezhessem a magam és kicsiny egyházunk nevében őszinte hálánkat.

Szász Gergely,
örd.-kereszturi ref. pap.

Dálnok, május 16-án, 1872.

Kézdi ref. egyházmegyénk ezen év május 4-én tartott közgyűlésének főbb tárgyait jegyzem össze, a mint következők:

A gyűlés tárgyainak magvát nt. esperes Szini János ur jelentése tevő, mely a kanonika visitacio beszámolósa gyanánt egyházmegyénk anyagi, szellemi állását konstataálja. Ez esperesi jelentés nem kongó phrazisok halmaza, nem egyházmegyénk magasztalására gyártott dicsekedő lamentacio, nem egyházmegyénk gyengéit, sebjait belakaró farizeusi köpenyeg: hanem azon tények, események, változások és mozzanatok ügyes összeállítására, melyek anyagi gyarapodásunkat, és szellemi fejlődésünket világosan demonstrálják.

Hadd lássuk pár szóban a tényállást.

Egyházmegyénk 13 anya-, és 6 leányegyházában a lelkek száma 9574; szaporodás: születés által 72, beköltözés, vallásváltoztatás útján 20, és a k.-vásárhelyi ref. egyházközség népességét 2776-ot hozzá adván 9574-hez: egyházmegyénkben összes lelkek száma = 12,350; és ezen nyájnak pásztorai 13 lelkész, és 18 tanító. (Ide nem számítom K.-Vásárhelyt.) A tanítók 6 önálló fiu-, 5 leány- és 7 vegyes iskolában 451 fiu-, és 415 leánytanulót tanítanak, összesen 866. Iskolát nem gyakorol 71 fiu-, és 51 leány tanköteles gyermek = 132; kik közül járnak felsőbb iskolába, helyi körülményeink szerint szolgálnak, ruhátlanság miatt iskolába nem járhatnak többen, és az egésznek csak $\frac{1}{4}$ -de kerüli az iskolákat törvény ellenesen, és pedig azon községekben, hol a nemes előljáróság még „mumus“-nak sem tartja a szentesített oktatási tör-

vényt. Fájdalom, de igaz; hogy egyházmegyénk kebelében vannak községek, hol az érdemes bíró ur egyházi előljáróságunk részéről tett kérés, intés, sőt feljelentés után se tett bár egy árva lépést a tanügy érdekében. Mi papok, tanítók templomban, közhelyeken, még a háztetőről is prédikáljuk az oktatási törvény kötelező erejét, sérthetetlenségét, üdvös voltát: míg a kormánynek legalsó közege. a falubíró (tisztelet a kivételeknek számba sem veszi, lábbal tapodja ezt, és ezen nem büntetett bűnével papot, tanítót, egyházi előljáróságot kompromittál a nép előtt. Videant consules, hogy a méltóságos tanfelügyelőség éber figyelme hol és mért szunyadoz az éjji homályban?!

Kanonika visitacionk kellő szigorral és nagy figyelemmel kísérte az iskolák vizsgáit, és öröm volt tapasztalunk, észlelnünk: hogy tanítóink az új korszak kezdeményezésének nehézségével szemben, szorgalommal, eredménynyel, ügyesen küzdenek, és méltán megérdemlették, hogy 5-öt kitűnőnek, 10-et dicséretesnek, és 2-öt kielégítőnek nyilvánítsunk.

A karatnai fiu-, leány-, és az albisi leányiskolák községivé alakultak. Bölcs felügyelet alatt, jó tanítói kezek közt kitűnők legyenek!

Egyházmegyénk buzgóságának, áldozatkészségének, élő hitének földje is termékeny vala; gazdag aratást adott.

1. Albisban: Amorus József és András mult évben ígért adományukat, 40 frtot, befizették. A papi telken leégett istálló helyébe más zsendelyes istálló építettett.

2. Dítán: A falusi ifjakkól alakult dalárda iskolák szükségéi fedezésére 5 frtot adományozott.

Borbát Pál,
egyh. megyei aljegyző.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Öröm-hirrel kezdjük meg e rovatunkat. Ő tel-sége már aláírta a megengedő rendeletet, mely a kolozsvári egyetemet már ez öszön életre hívja, s így megvalósítja azon forró óhajtást, mely minden nemesebb keblet betöltött. Képzelmek olvasóink, hogy Kolozsvár lakossága minő lelkesedéssel fogadta a tegnapi ide érkezett gróf Lónyai Menyhért — miniszter elnököt; Pauler — közoktatási és Tisza Lajos — közlekedési ügyereket. — Legyenek általunk is melegen üdvözölve anynyival inkább, mert ez utazásuk nem kéjkirándulás, hanem egy oly mozzanat közmívelődési történetünkben, és az erdélyi részek előre haladásában, mely — remélhetőleg — századokra fogja vetni ragyogását.

= A saji káptalan és tanítói részéről képviselőkké megválasztottak ifj. gr. Bethlen János és Vályi Gábor jogtúdorok. Legyenek üdvözölve az ifju erők azon a pályán, melyen nem megvetendő érdemeket szerezhetnek maguknak.

= (Halálozás.) Városunknak egyik tiszteletben álló polgárát vesztettük el, Makoldi Sámuel halála által, ki éveken keresztül egyik munkás hivatalnok volt Kolozs-

várnak, egyházunknak templom-építető lélekismeretes pénztárnoka; utóbb a helyettes polgár-mesteri hivatal folytatásával volt megbízva. Ritka becsületesség, kitűnő műveltség, és valódi humanus gondolkozásmód tették jellemét, s szerezték meg számára mindenki őszinte szeretetét, s azon meleg részvétet, melylyel elhunytát kísérik. Nyugodjék csöndesen!

= (Meghívó.) Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye tisztelt tanítóit iskolaügyünk állapota felől való tanakodás, különösen pedig egyházmegyei tanító-egylet alakítása végett, folyó év július hava első keddjére tisztelettel meghívom, anynyival inkább, mert egyházkerületi gyűlésre menendő tanítói képviselőnknek szüksége van iskolaügyi állapotunk minél alaposabb ismeretére. Találkozás a sz.-udvarhelyi kollegium nagy termében dél előtt, 10 órakor. Sz.-Udvarhely, jun. 4-én, 1872. Szakács Mózes.

= Nagy a harag az ultra-montan Izraelben! A pesti egyetemen, ez idő szerint, a kath. Tóldi Ferenc a rektor és ő úgy rendelkezett, hogy az idei urnapi processionokon az egyetem senatusa nem jelent meg hivatalos minőségben. E „merénylet az egyetem kath. jellege ellen“ fellázította az ultra-montanokat, kigyót-békát rákiáltanak Tóldira; s nyelvet öltő ordítózásukban azon közlönyökre, melyek e tettet helyeselték, azt mondják, hogy „zsidó lapok.“ Nő, ettől ugyan nyugodtan alhatik a derék Tóldi, s ama lapok szerkesztői, mert nehezen hiszszük, hogy a jó isten kárhözatra adja őket azért, mert a tudomány szabadságát védelmezik, és nem járnak fedetlen fővel és mezitláb.

= Egyébiránt, Bukarestből írják, hogy a hosszú szárazság miatt ott is általános imákat és búcsújárást rendeztek. A nép nagy tömegekben és élén 200 pappal ment ki a mezőre jajveszőkelő kiabálások közt, mindenféle szent képekkel és lobogókkal; négy pap pedig vitte azt a koporsót, melyben állítólag szent Demeter porai voltak. — És ők azt hiszik, hogy ezért lett eső! Nő hát, most már van elég! De, szeretném én látni azt az ultramontan pópát, a ki elég hatalmas volna, utját állani a passat-szeleeknek, s képes volna, eloszlatni csak egy kis felhőcskét is! Ne gúnyoljátok azt, a mi szent; s a természet örök törvényeit ne használjátok fel nemtelen céljaitokra, hogy — mint magatok vagytok — butaságban tartsátok a szegény népet, mely ártatlan, mint a gyermek!

KÖRÖZTETNEK.

592—1872.

Küküllői egyházmegyénkben a v. gálfalvi első osztályu lelkészi állomás.

Pályázati határnap július vége.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aa. hoz Haranglábura (u. p. D. Szent Márton.) küldendők. Kolozsvárt, június, 7, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

600—1872.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben az egress-pataki kántor-tanítói állomás. Javadalmi:

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

1. 56 véka kétszeres búza.
2. 56 veder must.
3. 56 szekér tűzi fa.
4. Három köblös szántó föld, melyből évenként két köből férője van használatban.

5. A temetőben termő gyümölcs és fü; ez utóbbi egy szekér szénát ad.

6. Temetési díj: ének szóval 20 kr. bucsuztatóval 40 kr. o. e.

7. Tandijban az egyház-község pénztárából 50 frt.

8. Tisztességes lakás házi kerttel és gyümölcsösssel. A veder mustot 27 kr.-ral, a fa képét 20 kr.-ral megválthatják azok az egyháztagok, a kiknek szőlőjük, vagy igavonó marhájuk nincs.

A hivatásának megfelelő jó tanító biztosan számíthat rá, hogy az egyház pénztárából fizetendő 50 frt 100 frtra fog emeltetni.

Pályázati határnap július vége.

A folyamodványok szil.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos a. a. hoz Bogdánd (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, június 7, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

605—1872.

A sz.-udvarhelyi püspöki vizsgálat alatti egyházközségben üresedésben levő kántor-tanítói állomás.

Javadalmi:

1. Tisztességes lakás, házi kerttel.

2. 400 o. e. frt havankint, akár év negyedenként előre fizetve.

3. Temetésért 33 kr. o. e.

Migkivántatik, hogy

1. A folyamodó a képezdét jó sikerrel végezte legyen.

2. Az egyházi zene és ének alapos ismeretével bírjon és azokban kellőleg bé legyen gyakorolva.

Köteleztetik az ének-vezéri rendes teendőken felül a helybeli ref. leánynevelésben naponként két órát tanítani.

Pályázati határnap augusztus vége.

A folyamodványok Sz.-Udvarhelyre id. főgondnok t. Nagy Lajos urhoz küldendők.

Kolozsvárt, június 8, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyiltposta.

26. Zágomban. Fogadd készszoritásomat. Csak idő kérdése; késni nem fog.

27. Kuhari urnak. Szerkesztőségünk néma, mint a sir, ha valaki úgy akarja.

28. Muzsnai Pál urnak, Kibéd. Köszönettel vettük; és meg fog jelenni. Csak előre; a kinek adatott, annak adatik. Mi várunk — sokat!

29. M. Bogát. A hiányzó számokat kipótolhatjuk. A többi csak jöjjen.

30. Bethlen. Csak türelem.

31. Ibi-ubi. Ön csalódik, uram. E lapok szerkesztőjének egyénileg megvannak a maga meggyőződései; de lapját annál kevésbé adta valamely párt szolgálatába, mert egyházi értelemben itt nálunk — fájdalom — pártok nem is léteznek; bár léteznének! Lapunkat örömet megnyitjuk a szabad discussionnak a legszélsőbb határig — az irodalmi tisztesség korlátai közt — még akkor is, ha mi nem értünk egyet. Kiki felelős azért, a mit ír; a szerkesztő pedig csak a sajtó-hatósággal szemben. A rózsavíz illatu irodalmat nem igeu appetaljuk; kemény dolgokat mondtunk el és fogunk mondani még, mindenkivel szemben. Becsületos ember nem fél a nyilvánosságtól.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 20, 1872.

77—25. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROT. KÖZLÖNY“

1872. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési ára a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátiunkat, hogy megrendeléseiket mielőbb megtenni sziveskedjenek, ne hogy később a lehető óhajtásoknak meg ne felelhessünk. A következő félévben fog összeülni az első kerületi közgyűlés, melyről terjedelmes közleményt fogunk adni, s akarjuk remélni, hogy ez mindenkit érdekel. Becstületes szándékaink díjjául résztvevő figyelmet várunk.

Kolozsvártt, júniusban, 1872.

Szász Gerő,

fel. szerkesztő és kiadó-tulajdonos.

Autonomia; főiskoláink vagyona.

(Befejezésül.)

Szász Domokos, e lapok 74—22-ik számában megjelent, „Caveant consules“ feliratu cikkében a többek között így szól

„A központi vagyon kérdésével szoros kapcsolatban áll anyaszentegyházunk összes vagyona számbavételének, s teljes tisztába hozatalának kérdése is; mert hiában kerülgetjük a dolgot főleg főiskoláink jobb berendezésének, a rendelkezés alatt álló vagyon célszerűbb beosztásának s értékesítésének 12-ik órája közelit. Tiszteljük ugyan az egyes tanodák autonomiáját, szemben a központi hatalommal, a belügyi kérdésekben; de, nézetünk szerint, ez nem terjedhet tovább, mint hogy specialis célját, a tanítást, a törvények korlátai között, szabadon intézhesse, és e cél egyik eszközét, az arra szükséges vagyont, kezelje. A helyi autonomia ezen körén túl, azonnal kezdetét veszi a központi hatalomnak, illetőleg, a status representativ testületének rendelkezési joga, mely nem csupán a résznek, hanem az egésznek közérdekét kell hogy szem előtt tartsa.“

E sorok, s az utánuk vetett figyelmeztetés indított bennünket mostani elmélkedésünk közzétételére, s ha a mult alkalommal autonomiánkról általában mondánk el egynémelyeket, ime, rátérek tulajdonképi tárgyamra: főiskoláink autonomiájára, s vagyonára.

Az önállóság s függetlenségi törekvés, s az egyéneknek — mert főiskoláink is erkölcsi személyek — autonomiájukhoz való ragaszkodása, magában véve, dicséretes. Szabadságra törekszünk mindnyájan. Túl-hajtva azonban ezt, lehetlenné tesszük a köznek, az egésznek fönmaradását.

A centralisáció meglehetősen discreditált egy fogalom; pedig mind hasztalan, ha akarunk — s talán csak akarunk — gyors, pontos, egyöntetű és erős közigazgatást egyházi és oktatási ügyeinkben: akarunk kell a centralisáció bizonyos mértékét is, mely nélkül élhetünk patriarchalis „dolce far niente“-ben, mint eddig; de nem sürgős, eredménydús munkásságban, s ha egyes részekben talán igen, de a nagy egészben semmi szín alatt.

Egyház-kormányzatunkat elvégre a képviseleti rendszer alapján reformáltuk, s így, ha centralisálunk nem tölünk idegen hatalom kezébe központositjuk a teendők intézését és eldöntését, hanem saját magunk választottjainal, s így önnömagunknak kezébe.

A képviseleti rendszer már maga involválja fogalmilag a centralisacio bizonyos mértékét, s így a szervezet által megkezdett úton -- ha megállani nem akarunk -- egész egyházi életünket a szerint kell át-alakítanunk.

A most keresztülvitt állami megyerendezés tulajdonképp már 1848-ban ki volt mondva; s valamint az állam dekomponálta a megyék hatalmát a parlamentaris kormány erejének érdekében egyházi megyéknek a községeknek, egyházmegyéknek és főtanodáknak — is kellett már, de kell jövőre még nagyobb mértékben feladniok saját autonomiájukból a képviseleti alapon nyugvó parlament — a közgyűlés, és végrehajtó közege — az igazgató tanács részére.

De, távol legyen tőlem, hogy idejét látván már most annak, hogy a „szervezet“ alapelvének ily végkonsequenciáit azonnal kivonjuk és érvényesítsük. De viszont, nagyon is idejét látom annak, hogy főiskoláink — már csak az állami középtanodai törvény kiűszöbön álló meghozására való tekintetből is — elvégre kivétessenek elavult dikasarterialis szervezetükből, s „megye-rendezésünket“ legelőbb is éppen rajtuk kezdjük meg, és pedig multhatatlan sietséggel.

Az iskola — s talán még inkább a protestáns iskola — semmi egyéb nem lehet, mint oly intézet, melyben a még fejletlen ember testi, értelmi és erkölcsi képességei, a tapasztalat és tudomány elveinek alapján, fejlesztetnek ki a megfelelő eszközök által. Az erdélyi reformált anyaszentegyház iskolái pedig e mellett még annak a követelménynek is meg kell hogy feleljenek, mely az egyöntetűségben, a közös tanrendszerben nyer kifejezést és érvényt.

Azt hisszük, ezt mindnyájan elismerjük, s ha el — a consequenciák elől sem zárkozhatunk el.

Törvényes gyakorlatunk érvényesítette is a közös tanrendszert főiskoláinkban, s csak is a tanmód-szer volt az, miben az egyes tanodák autonomice járhattak el. E kellő határok között üdvös szabadság azonban nem egyszer adott alkalmat a káros tulkapásokra, s nemcsak a tankönyvek tetszés szerinti változtatgatásában, hanem még a tantárgyak egymás-

utánjának felforgatásában, sőt egy-egynek teljes mellőzésében is nyilatkozott.

E baj orvoslását azonban meghozza az idő, meg az új szervezet alapján a képviseleti rendszer, a köz-igazgatás gyorsabb folyása, rendszeres és tervszerű volta, a remélhető új élet megizmosodása.

E téren tehát bizalommal nézhetünk a jövővel szembe.

Nem így az anyagiak tekintetében. Főiskoláink közül egy, legfőlebb kettő ha van, a mely kellőleg, az új idők munkadíjainak megfelelőleg volna képes honorálni tanerőit. Azzal is számolnunk kell elvégre, hogy a változó tanítók rendszere a mai fejlett nevelési, oktatási állapotoknak és igényeknek csak is gunyjára szolgál. Hiszszük, és teljes szívvel óhajtjuk, hogy maga a törvényhozás bevágja utját e vizözön előtti állapotoknak, s a minimumban meghatározott szamu és állami vizsgát tett rendes tanárok beállítását fogja követelni minden oly középtanodától, mely bizonyítványainak érvényes voltára igényt tart.

A tanároknak, (és pedig egy középtanoda mellett nem 4—6, hanem 10—12 állandó tanár kellő díjazását főiskoláink el nem bírják, s így e tekintetben nagy változásoknak kell szembe néznünk) redukálása, vagy átalakítása egyiknek-másiknak; itt pótlás, ott elvonás ez az, a mit a jogi maximák talán megtámadhatnak, de a mit az élet, a szükség elodázhatlanul követel.

És éppen ezért, mivel elvégre — valahára tiszta tudatában kell lennünk nehéz, sürgős feladatainknak: eljött ideje annak is, hogy komolyan gondolkozzunk a megoldási módokról is.

A főkonsistorium tavali előtti határozatával, mely összes tanodáink vagyonának összeírását rendelte el, talán nem csalódunk, ha állítjuk, hogy implicite már kijelölte az utat is, melyen e megoldási módokat elérni akarja, reméli.

Az egyetlen mód, szerény felfogásunk szerint: az összes tanodai vagyonok egyesítése, jövedelmező és szakszerű központi kezelése e vagyonoknak, és tervszerű megállapítása, s keresztülvitele annak, hogy hol és mily nemű tanintézetek tartandók fenn kellő berendezéssel az erdélyi reformáltak anyaszentegyházának területén és költségén. Itt egy teljes felgymnasium, összekötve a theologiai fakultással, és talán a tanító-, jobban mondva, mester-képezdével; ott egy felső, vagy alsó reál-tanoda; amott egy hat osztályu középtanoda sat.; éppen ott és anynyi, a hol leg-

szükségesebb, s a menyinyit az egyházkerület anyagi ereje megbír.

Halljuk, jól halljuk az elszörnyülködő felkiáltást a — jogfosztás fölött. Nem ijedünk vissza tőle. Határozott és erős a meggyőződésünk, hogy az egyes főtanodáknak tett alapítványok mind e hazarész reformált szellemű nevelés-ügyének oltárára tétettek le a dicső áldozók által, nem pedig kizárólag egyik-másik helység, vagy vidék javára; s ha az alapítványok, forma szerint, egyes helyekhez vannak csatolva, az intézők intencióival nem ellenkezhetik az, hogy a változott viszonyok kívánalmai szerint, a mai állapotok szükség parancsolta módján használtassanak fel azok az egyetlen főcélra a közneveltség emelésére.

Még fokozottabb mérvben áll ez a fejedelmi és becikkelyezett adományokról, melyek már csak mint ilyenek is indikálják, hogy nem az egyes részeknek van azokhoz exclusiv joguk, hanem az egésznek.

Nem tagadjuk, vannak — bár nem nagy számban — oly alapítványaink is, melyek az elvesztés terhe alatt vannak egy helyhez, bizonyos feltételekhez kötve. De, ha máskint egyáltalán nem lehetne — a mit nem gondolnánk — az ily feltételeknek eleget tenni: mi kisebb kalamitásnak tartanók az ily egyes részeket el is veszíteni, mint azt, hogy általuk és érettük maga egész tanügyi reformunk bukják meg. Két rossz közül a kisebbiket.

Mindehez azonban sok szó fér, s ha a csökönyös leguleusság hatalmasabb argumentum előttünk a sana racionál akkor, nem tagadom, a fentebbi redukció érvényre jutása iránt nem sok kecsegtető reményt táplálhatunk.

De van ezeknél egy sokkal hatalmasabb, és pedig pedagógiai szempontból meritett, szerintünk, megdönthetetlen argumentum, mely főiskoláink birtokainak központi, szakavatott kezelését parancsolja.

Az iskola fentebb vázolt fogalma, s a tudományok és tanítás mai fejlettsége és igényei feltétlenül csuffá teszik főiskoláink most érvényben levő vagyonekezelési rendszerét. Arról hallottunk, hogy a gazdasági, vagy műipari szakintézetek saját mintagazdasággal, gyárakkal sat. birnak, s hogy a tanárok, kik éppen a jószág, vagy gyárak kezelési módjának közlésére vannak hivatva, intézői a gazdasági, vagy gyári munkáknak; azt is láttuk, hogy a tudományos

gyűjtemények, fűvészkertek sat. az illető szaktanár rendelkezése alatt állanak: de, hogy egy humán-iskola tanári kara, a tanítás mellett, arra legyen kárhoztatva, hogy peres-ügyeket inspiciáljon, földeket vásároljon, árusítson, haszonbérbe, felébe adjon; szőlőt építsen, pince-gazdaságot folytasson, erdőszkődjék, korcsmajogot licitáljon, búzát és lucernát vettessen, bivalyosokat fogadjon, házat építtessen, meszeltessen; szóval ex professo (tán, ezért professor?) gazdaskodjék, ilyen csodás dolgok csak mi nálunk fordulhatnak még ma is elő!

Minden tisztelet és becsület azok iránt, kiknek hogy sorában én is egy szerény helyet foglalhatok el büszkeségemnek vallom. De, hogy a tudomány hivatott művelője, a feladatával oly homlokegyenest ellenkező munkatérhez legyen állásánál fogva oda láncolva; bár látom ez állapot fejlődésének szükségképiségét; bár látom — és pedig szégyenletes példákából — a helyzet némi előnyös oldalát is lehetlen, hogy pedagógiai absurdumak ne nevezem; nem is számítva, hogy menyinyire nyitva van ez által hagyva a gyanusítások ajtaja.

Én tehát, akár egyházkerületi, akár elméleti, vagy gyakorlati, akár pedagógiai, akár hazai és nemzetiségi szempontból nézem a dolgot, igaz meggyőződésemet e tárgyban másképp ki nem fejezhetem, mint, hogy

hagyjuk egy kissé pihenni az autonomia közjogi alapját, vetközzük le az autonomia túlhajtott babonáját, ugy is, mint egyházkerület, az állammal szemben; ugy is, mint egyes „autonom“ testületek az egyházkerülettel szemben; és ismét: teremtsük át főiskoláinkat a tanodai vagyonok központosítása által; s ha a szükség ugy hozza magával az egyes tanodák redukálásának árán is.

Szász Béla.

Az egyházkerületi közgyűlés előtt.

A ki bármiük miatt nem léphet azon küzdőterre, hol valamely átalakulás felett az eszmék harca foly; a ki mohó kíváncsisággal csak mintegy a távolból tekinthet a végeredmény felé, mely az emberi ész számításainak nem hogy soha meg nem felel, de sőt következményeiben éppen ellenkezőleg üt ki; a ki éppen e miatt nem egészen ment

15. A Getse-intézet ig. válaszmányába biztosul, az elhalt Gáti Gábor helyébe, Antal Ferenc neveztetik ki.

Ezekon kívül, mint egy 15 kisebb jelentőségű ügy tárgyalatott.

— th — s.

Vázlatok Benkő József naplójából.

(Folytatás.)

3. Volt-e valaha Péter ap. Rómában?

Galliliából való Péter Apostol, tanitta Rómában huszonöt esztendeig, ha hihető dolog, mert a Római Keresztyének azt mondják, hogy Szent Péter lett volna első Pápa Rómába; de erre több bizonyosságot a Kelemen irásánál nem hozhatnak, ki azt írja, hogy Péter Rómába jött volna Claudius Imperatornak második esztendejébe, holott Pápává tétetett volna, kit osztán Néró lábball alá meg-feszítettetett volna. Élt volna pedig a Pápaságba Rómába 25 esztendeig.

De ez a Sz. Irásból könnyen meghamisoltatik, mert Galat. I. és 2. Szent Pál azt írja, hogy a Krisztus halála után Péter majd húsz esztendeig tanított Jéruzsálembe. Annakutánna jött Antiochiába, ott menynyi ideig tanított, bizonynyal azt senki nem tudja. Eusebius 25 mondja, Krisztus halálától fogva pedig Néró haláláig, ki alatt mondják hogy Pétert megölték találatnak harminchét esztendő, ha inár ezekből ki-vészed a húsz esztendőt, kikbe Sz. Pál mondja hogy Péter Jéruzsálembe tanított, tehát csak 17 esztendő marad benne. Immár ha sok ideig lakozott Antiochiába, tehát igen kitsin ideig volt Rómába.

De e nyilvánban megtetzik Szent Pálnak irásából, ki négy esztendővel annak előtte írta a Rómaiaknak az ő Epistoláját, minekelőtt Rómába jött volna, kibe semmi emlékezetet nem téssen Péterről, kit semmiképpen el nem hagyott volna, ha Péter akkor Rómába lett volna, maga Péternél alábbvalórol téssen emlékezetet. Azután osztán, hogy Pál Rómába fogva vitették, az Atyafiak Sz. Pált jó kedvel fogadák, a mint Szent Lukács írja; de Péterről semmi emlékezetet nem téssen. Továbbá, Sz. Pál sok leveleket ír Rómából a keresztyéneknek, és sokaktól köszönetet mond, *) de Péterről soholt sem emlékezik. Ennekfelette I. Tim. 4. Sz. Pál igen panaszkodik, hogy ötet az első törvénybe mind el-hagyták volna. Azért, ha Péter akkor ott volt, tehát szégyen dolog volt ő tőle, hogy Pál mellé nem állott.

Ennekokáért ezekkel azt bizonyitom, hogy soha Szent Péter Rómába nem volt, mert a Sz. Irás azzal ellenkezik. Azért soha Péter Pápa nem volt, sem nem esmerte a Pápákat, mint nem ő fiait, s helytartóit. Bizony Sz. Péter mind holtig tanitta, de holott ölték volna meg, az Irás nem mondja.

Közli: *Herepei Gergely.*

(Folytatása következik.)

*) Soknak üdvözlétét csatolja leveléhez.

Dálnok, május 16-án, 1872.

(Folytatása és vége.)

3. Alsó-Csernátomban: tek. Farkas István ur végrendeletileg hagyományozott az iskola alaptőkéhez 100 forintot. Adományoztak: özv. Bajkó Lajosné aszszony diszes káschmir urasztali takarót; t. Szilveszter János ur és nője ezüst szalaggal és rojttal ékített értékes szószéktakarót; t. Fekete Dánielné, szül. Ferenc Zsuzsánna aszszony 5 $\frac{1}{2}$ sing hoszszu, $\frac{5}{4}$ sing széles csinos templom karzati takarót.

4. Dálnokban: a papi telken egy 5 szobájú, pincékkel ellátott tömör kő, téglá épület, cserép földzlet alá, munka alatt van. Néhai Márton Elek végrendeletileg hagyományozott egyház építkezési célokra 8 köből férőjü szántót, 5 szekér szénát termő rétet; értéke mintegy 1200 forint.

5. Ikafalva: 8 öl hoszszu, 4 öl széles, a törvényes igényeknek megfelelő új iskola-épületet, tanítói szállást épített, és adott át a közhasználatnak.

6. Lécfalván: mélt. Gyárfás Elek, nyug. m. kir. korm. titkár, adományozott iskolai célokra készpénzben 100 frtot; t. Bodor Zsigmond, Balog Zsigmond, Sorbán Antal, Német Gergely, Sándor István, Kolozsi János, Barta Bálint, Kolozsi Péter és Kocsis Pál felibe művelt földekről, szorgalmi jövedelem gyanánt, 10 köből zabot adtak. Az egyház tagjai rovatal utján begyűjtöttek 2169 forint 71 $\frac{1}{2}$ krt, részint készpénzben, részint törvényes kötlevéiben, romladozó templomuk és tornyuk kiépítésére.

Bodor Bálint 1 $\frac{1}{2}$ véka férőjü szántot, Bodor Zsigmond betegek látogatásakor használható csipke szegélyes lenkendőt adományoztak.

7. Maksán: többen a szószékebe egy arany vágású diszbibliát ajándékoztak, ára 8 frt.

8. Márkosfalván: néhai Kis József és nője végrendeletileg adományoztak, és az egyház birtokába is vette egy gazdasági épületekkel ellátott belső telket, megér mintegy 5—600 frtot. A ns. közönség templom és torony építkezési költségek fedezésére adományozta az 1871—1872-ik évi korcsma-haszonbért, és egy közhely évi haszonbérét, összesen mintegy 1500 frtot.

9. Mátisfalván: T. Becő János ur és nője, Barabás Polixena, urasztali használatra belül aranyozott, kívül ezüstözött, és virágosan emailirozott diszes poharat ajándékozott.

10. Martonfalván adományozott t. Vajna Gerő ur iskolai célokra 50 frtot; a leányiskola számára vásárolt épületes teleknek árát, 1100 frtot a ns. közönség kifizette; de a telek volt tulajdonosa már néhai t. Bogdán Józsefné, szül. Kovácsi Borbára, az 1100 frt. vásárorszszéget az egyháznak visszaajándékozta. A martonfalvi ns. község hitbuzgóságáról tanuskodik az is, hogy saját pénztárából 1983 frttal az egyház tornyát és templomát ékesen kijavitotta; a fiu-tanító fizetését 80, a leány-tanítóét 160 forinttal javította.

Ime, kicsi Izraelünk élő hitének termékeny mezeje ezen gazdag kéréket termette az 1871-ik évben; és ha az építkezésekben, adományokban, alapítványokban és rovatokban hozott áldozatot pénzértékben akarjuk kifejezni, nagytíz nélkül megüti a 10,000 forintot.

Örömmel, hálával, kegyelettel jegyeztem fel egyesek, és községek nevét. Az elhaltak neve emlékünkből élni fog; az élők anyaszentegyházunk elismerését, tiszteletét megérdemlik. Vajha, az élők ezután is „a jó igyekezetben nem lennének restek; lélekben buzgók lennének; és az urnak szolgálnának!” Vajha, a részvétlenség, közönyösség, és lágymelegség nagy táborából sokan-sokan, mind-mind nemes versenyyel lépnének az elhunytak nyomdokába!

Egyházmegyénk anyagi állása. Összes fekvősége 537 hold, 25 □ öl, miből 418 hold, és 460 □ öl az egyháznak jövedelmez, többit lelkészek és tanítók használják. Felkelhető vagyona pénzben és gabonában: egyházi közvagyon = 16,150 frt.; iskolai alap = 16,035 frt, és 5387 véka, nagyobbára rozsból álló magtár.

Borbát Pál.
egyh. megyei aljegyző.

Kolozs-kalotai egyházmegyénkből.

I.

Pata, május 29-én, 1872.

Nagyiszteletű szerkesztő ur! A háládatosság érzetének legszentebb adóját leróni, egy kis tért kérek e lapok hasábjain.

Egyházunkban folyó év március hava 39-én megszólalt azon orgona, melyet özv. Bod Pálné, született Fogarasi Anna aszszony kegyessége, buzgósága állított fel, és a mely áldozatkészségeért fogadja nevezett urnő, egyházunk nevében, köszönet-nyilvánítást, hogy anynyi lebeszélés, untatás mellett is nemes szándoka kivételében nem lankadott, hanem inkább engedett az ur lelke sugallatának.

Adja az ég, hogy a megtakarított özvegyi fillérekből felállított orgona hangjaiba soká gyönyörködjék, s nyerjen vigasztalást, enyhítő balzsamot a sorstól adott fájó sebeire.

A fennírt orgonát kézdi-vásárhelyi lakos Kolonics István ur készítette 520 o. é. forintért. Dicséretére legyen mondva igen gyönyörködtet, mind tiszta hangjával, mind csinosan felállított szerkezetével, e műve a 108-ik, és már csak ez is biztosan alánlja a nagy érdemű pártfogók jóindulatába.

Mit közölni elhalasztottam, azt most megtettem azon óhajással: vajha, becses lapjába számos evelig jegyezhesse be a Márhák neveit, melyek után tisztelettel maradok.

Szabó István,
patai ev. ref. lelkész.

II.

Gy.-Vásárhely, május 28-án, 1872.

Nagyiszteletű szerkesztő ur! Legyen szives közölni becses lapjában e hálára kötelező jótéteményt.

Folyó év május 20-ik, azaz pünköst második napján tartatott meg Gy.-Vásárhelyen a ref. tanuló gyermekek ez évi próbatétele a templomban jó eredménnyel. A vizsgán kolozsvári ev. ref. főtanodánk méjjen tisztelt tanári kara két küldöttal volt képviselve, kik a vizsga lefolyása után, mint anynyiszor már, úgy most is kegyes adományaikkal örvendeztették meg a kis tanuló serget. Két fiu, és két leány részesült egy-egy tallér ajándékban. Tizenhárman egy-egy szép könyvet kaptak. Ezekon kívül, csaknem mindeniknek osztatott ki írka, íron, penna és tentával teli kalamárisok.

Ezen jótétemény nem szorult ugyan magasztaló szavakra, de erkölcsi köteletségemnek ismerem, a gondozásom alatti egyház tanuló gyermekeinek nevében, hálás köszönetemet nyilvánítani a kegyes jótévők iránt.

És ezt anynyival örömebb teszem, mivel ily célu kegyes adományban kicsiny egyházam tanuló gyermekei csaknem minden évben részesülnek a főtanoda tanári karának szivességéből. Isten tartsa meg a nemes keblü jótévőknek becses életét.

Ágoston György,
helybeli ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A kultusz-miniszter, Pauler Tivadar, azon rövid idő alatt is, mit városunkban eltöltött, igyekezett felhasználni minden percet, hogy közintézeteinket meglátogassa, hol nem csupán megelégedését fejezte ki, hanem egyszerű magatartása és bizalmas közlékenysége által maradandó emléket biztosított magának. Kétséget nem szenved, hogy ha a légkör egy általában nem volna annyira saturálva utramontanizmussal éppen azon körben, hol Paulernek munkálnia kell; s ha hivatalos közegei általában ki bírnának bontakozni abból a burokratikus formáságból, mely lenyűgöz minden szellemet: úgy sokkal jobb hire volna annak a Paulernek, ki saját erején emelkedett fel az egyetemi tanárságig, s onnan a korona tanácsosai közé. Még így is, reméljük, hogy a többszöri érintkezés sokat fog elsimitni azon érdességéből, mely most — fájdalom — fennáll köztünk és ő között. Ugyancsak kedden reggel távoztak el körünkől dr. Mészáros Ferenc oszt. tanácsos és Szilágyi Sándor és velők az utolsó fecske is, pesti vendégeink közül. Város és vendégek — úgy véljük — meg lehetnek elégedve egymással. Ma már Kolozsvár csöndes; míg a követ-választási hadjárat meg nem veri riadóját, melyben ránk az engesztelő és kibékítő köteletség tiszte vár.

= Helybeli főtanodánkban az ifjusági zene- és énekkar f. hó. 16-án d. u. igen előnyösen mutatá be magát a rendkívül számos és igen diszes hallgató közönség előtt. A zene és énekkar az udvaron fellitott, nemzeti színü zászlókkal diszített emelvényen működött, melyet sűrű sorokban vett körül a hallgatóság, mely a két emelet nyílt folyosóit is teljesen megtöltötte. Az előadott darabok a következők voltak: Erkel Hymnusa, a „Tannhäuser” nyitánya, népdalok, cigányok kara a Troubadourból, egyveleg;

az éj Schuberttől, polka francais, „Torquato Tasso“-vég-hatososa es induló. Közben Bányai Géza Longfellow lábas óráját, Versényi György Aranytól a wallei bárdokat szavallák, sok sikerrel; Szabó Sámuel tanár pedig buzdító szavak kíséretében hirdette ki a zenekar és az önképzőkör tagjai közt kiosztott jutalmakat. Amazok 25 frtnyi pénzjutalomban, emezek közül haton a Ráth-féle Toldy-könyvjutalomban részesültek. A nagy közönség — melynek sorai-ban ott láttuk fdő. püspök ur Nagy Pétert, dr. Mészáros Ferenc, miniszteri oszt. tanácsost, Kethely József tanfelügyelőt is — teljes meglepéssel távozott e szép ünepélyről. Sok sikert az ifjuság e derék működésének!

= (Nyílt köszönet-nyilvánítás.) Alólirt, hálás érzelemtől indítatva, érzi annak szükségét, hogy mult évi tüzkár általi károsulása enyhítéséül gr. Wass Ottilia urhölgy, és gr. Wass Hermina, br. Józsika Kálmáné urnőtől küldött 50 o. é. frtokért, ugy szintén nagytiszteletű Szilády Áron, volt országgyűlési képviselő ur által gyűjtött, s valósággal kézbesített 50 o. é. frtokért, s végre, küküllő egyházmegyei főgondnok, m. Földvári Ferenc ur által kézbesített 10, és széplaki hivatal-társaság t. Kovács József ur által 1 frtban kézbesített becses adományaikért hálás köszönetét nyilvánítsa. Szálljon áldás istentől jótevőim nemes szívére! M.-Bogát, junius 13-án, 1872. Tokaji János.

= (Felhívás.) A hunyad-zarándmegyei s szászvárosszéki néptanító-egylet“ f. évi julius hó 10-én d. e. 9 órakor a dévai állami tanító-képezde helyiségében rendkívüli közgyűlést tart, melyre az egylet tagjai ezennel meghivatnak. Legfőbb tárgy: a vallás- és közoktatásügyi minister ő méltóságának f. évi január 5-én 36,035 sz. alatt a „Néptanítók Lapja“ 3 számában is közölt rendelete által, a néptanító egyletekre ruházott jognál fogva érdemes néptanítóknak jutalmazásra ajánlása. Déva junius 12-én, 1872. Balázs Lőrinc, elnök. Adorján Miklós, jegyző.

= Igen rég óta készülünk, hogy egy kimerítő tanulmányban ismertessük meg olvasóinkat franciaországi reformatus hitrokonaink állapotával. Nem is fogjuk sokáig halogatni. Most csak azt említjük meg, hogy jelenleg, XIV-ik Lajos óta az első egyetemes zsinatra éppen most tették meg a készüteteket, a menyinyiben a választások megtörténtek. A mozgalom, mint előre sejthető volt, nagyon hevesen járt le. S eredménye anynyiban nem biztató, a menyinyiben 108 képviselő közül csak 48 választás esik a szabadelvekre, a többi orthodoxus. Franciaország cimeiben is megvolt „a legkatholikusabb“ ország elnevezés, vajjon, nem ez ette be magát a gondolkozásba? Reméljünk, hát ha a köztársaság e tekintetben is elvégzi a maga teendőjét — idővel!

= Olaszországban, a pápa otthonában, napról-napra terjed a protestantismus. Közélebről Civita-Vecchiában alakult meg a prot. egyház. A florenci tanács 1,000 frankot adott segélyül a santa-crocei szabad egyház által felállított prot. iskolának. Palermóban pe-

dig 11,000-eu nyilatkoztak, hogy megmaradnak ó-katholikusoknak. S bár nem tartozik e rovatba, de itt említjük meg, hogy Gírgentiben egy kath. pap, Pállo házasságra lépett Nató Rozina kisasszonynyal, a mely alkalommal a polgármester — syndicus — Pállo urban igen megdicsérte azon polgári és erkölcsi bátorságot, hogy e nemes és felemelő példát adta. — „Az idők tanuja!“

„ARANY-KÖNYV.“

= Belső-farkas utcai templomunkban felállítandó új orgonánk költségeire újabban adakoztak: a Demeter Károly aa. ivén: Fodor Lázár 1 frt. Demeter Károly 5 frt. összesen 6 frt.

Az Olasz Károly és Kele Izrael aa-i. gyűjtő iven együtt: Szatmári György 5 frt. Vajna Sándor 1 frt. Huflesz 1 forint, Márton Sándor 10 krajcár, Harmati István 1 forint, Cinc Andrásné 1 forint. Kovács Péter 50 kr. Szilly Alajos 10 frt. Knauer 50 kr. Horákné 1 frt. özv. Simaine 30 kr. Szöcs Andrásné 30 kr. Boldizsárné 40 kr. Petráné 1 frt. Zeisberger 50 kr. Berdéné 1 frt. Zeiler Jakab 1 frt. Dr Ince István 1 frt. Girokáné 20 kr. Farkas Gergely 80 kr. Liskáné 50 kr. Tordai Samu 50 kr. Perdeliné 30 kr. Csizsár Károly — elküldi. Vezendi Jozsefné 10 kr. Kelemen György 1 frt. Rucska 1 frt. Pál József 50 kr. Springer Andr. 50 kr. Polgári István 1 frt. özv. Bodnárné 50 kr. Dömzsödi Sándor 40 kr. Balaskó Péterné 20 kr. Haraszti Andr. 1 frt. Mátyás Mihály és neje 1 frt. Fischer György 50 kr. Korodi Mihály 30 kr. Jesenki István 20 kr. Totfalusi Jozsef 1 frt. Sáfár 20 kr. Fogarasi Eszter 10 kr. Fesztné 50 kr. özv. Marsalkó Dánielné 20 kr. Szathmári Györgyné 1 frt. Haray Victor 50 kr. Zatlér Mihály 1 frt. Olasz Károly 2 frt. Összesen 44 frt. 60 kr. A két összeg együtt 50 frt. 60 kr. (Be-tétetett a takarékpénztárba)

KÖRÖZTETNEK.

620—1872.

I. Görgényi egyházmegyénkben:

a) A kis-fülpesi harmad osztályu lelkészi állomás. Pályázati határnap julius vége.

b) Az abafái kántor-tanítói állomás. Fizetése: tisztességes lakáson és kerten kívül, 125 frt.

Pályázati határnap julius 15-ike.

A folyamodványok görgényi esperes t. t. Benkő János aa.-hoz M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

II. Széki egyházmegyénkben a bálványos-váraljai kántor-tanítói és orgonistai állomás; fizetése 324 frt. 83. kr. o. e.

Pályázati határnap julius vége.

A folyamodványok szeki esperes t. t. Báthori Dániel aa.-hoz. Székre küldendők.

III. Az e lap 21-ik számában köröztetett krasznai segéd-tanítói állomásra pályázni akaróknak tudomásukra juttatom, hogy:

a) ez állomásra csak nőtlen egyén választható, mivel lakása csak egy szobából fog állani.

b) E segéd-tanítónak kötelessége levén az énekvezetői teendők elvégzése is, a pályázonak éneklésben és orgonálásban jártasnak kell lennie.

c) Az állomás szeptember havában lesz elfoglalható.

d) Tandij 40 kr. és négy kupa must.

Kolozsvártt, junius 17-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, JUNIUS 27, 1872.

78—26. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Előfizetési felhívás

az

„ERDÉLYI PROT. KÖZLÖNY“

1872. II-ik félévi folyamára.

Lapunk előfizetési ára a „Prédikátori tárral“ együtt:

Évnegyedre	1 frt. 50 kr.
Félévre	3 frt.
Egész évre	6 frt.

Bizalommal kérjük fel ügybarátinkat, hogy megrendeléseiket mielőbb megtenni sziveskedjenek, ne hogy később a lehető óhajtasoknak meg ne felelhessünk. A következő félévben fog összeülni az első kerületi közgyűlés, melyről terjedelmes közleményt fogunk adni, s akarjuk remélni, hogy ez mindenkit érdekel. Becstületes szándékaink díjjául résztvevő figyelmet várunk.

Kolozsvártt, júniusban, 1872.

Szász Gerő,

fel. szerkesztő és kiadó-tulajdonos.

A népiskolaügy.

Motto: „A növelés az államé.“

Szász Gerő.

Szász Károlynak „a 15. §. apologiája“ című cikkét, mely olvasható e közlöny 21-ik számában, mindenben aláírva, derekán ragadom meg e nagy tárgyat, s némely kényes pontjairól nyilatkozatomat megteszem a következőkben.

1. Dicső emlékezetű báró Eötvösnek azon magasztos tervét, mely a népoktatási törvényből tisztán kilátszik, mely szerint ő — bizván a magyar államnak életrevalóságában — azt akarta, hogy az állam összes népének gyermekei mindnyájan értelmes, világos fejű, szabad gondolkozású, hazafi érzésű emberekké, s a magyar államnak hű gyermekeivé neveltessenek, képeztessenek, méjj tisztelettel emlékezetben tartván, soha sem tudom megmagyarázni magamnak: mi ok indíthatja a magyar állam protestáns férfiai arra, hogy ezen törvény teljesen szabad mozgásának útjába álljanak?

Ha nem-magyar, s nem-protestáns ellene dolgozik ama törvény életre erősödésének, ennek van értelme; mert az félhet a magyarosodástól, és a szabad világosodástól; de éppen abból, hogy ez így van, következik az, hogy protestáns magyarnak ezt a törvényt erőre kellege segíteni. A katolikusok és a nem-magyarok mereven ragaszkodnak a külön felekezeti iskolákhoz, azoknak — látjuk — nem kell az országos törvényben pártolt közös iskola: annál inkább kelljen nekünk, magyar protestánsoknak; én ezt látom legtermészetesebb következésnek.

Azon, gyermek szájába illő, teljesen éretlen ellenvetéseket, hogy pl. közös iskola = pogány-iskola; felekezetiiség nélküli iskola = vallás nélküli iskola sat. szóra sem tartom méltóknak; a ki ilyenekkel küzd ez ügyben, az előttem csak a nevelés mezején való teljes járatlanságát árulja el; ilyeneknek cáfolására, kár volna, időt vesztegetni. Nézzük az olyan ellenvetéseket, melyeket komoly, érett férfiak komolyan tettek és tesznek az ügynek ezen oldalára nézve.

A közös iskola — azt mondják — fölemésztheti anyaszentegynázunk vagyonának azt a részét, mely azon iskoláé, mely közössé lett. Miképpen emésztheti föl, nem mondják; de gondolhatjuk, hogy mondanák ezt: a felekezeti iskola vagyona a község kezelése alá megyen, s ott a felekezet nem ügyelhetvén rá, elvesztegettetik; másnemű vagyonnal összevegyül, honnan kitisztázni, s visszazakapni, többé nem fög lehető lenni.

Ez, ellenvetés a vagyona nézve. Nézzünk szeme közé. A törvény, s azt kísérő útasítások szerint, valamely felekezet, mely iskoláját községivé alakítja, felekezeti vagyont is adhat a községnek tulajdonul, vagy csak haszonélvezetre. Tudni való, hogy csak az utolsó jöhet nálunk elő, t. i. hogy felekezeti vagyont átadna valamely felekezet haszonélvezetre a községnek azért, hogy az az iskolát, mint községit, virágzóbb állapotra emelhesse.

Hogy lenne ez a haszonélvezetre átadás? Ez oly lényeges kérdés e pontnál, s az egész tárgyban, melynek szerencsés megoldása teljes tisztasággal biztosítja a felekezet féltett vagyonát; s másfelől, elveheti élet a felekezetek ez oldalról jöhető féltékeny tartozkodásának, s ellentörekvésének.

Egyéni véleményem szerint, így lenne a haszonélvezetre átadás a felekezet hatósága kiküld egy bizottságot, az illető község hasonlóan; s ezek együtt formális szerződést kötnek arról, hogy ez, s ez felekezet ilyen, vagy olyan számok alatt felsorolt vagyonát ezen, vagy ezen községnek átadja haszonélvezetre azért, hogy a község, mint község, az állami közegek befolyásával, sőt ennek pénzbeli támogatásával is, az iskolát mentől virágzóbbá tehesse. Mindezen vagyon tulajdonosa azonban tovább is a felekezet marad; s mihelyt az iskola céljainak nem megfelelőleg kezeltetnék, azonnal a felekezetnek tulajdonosi joga felujul, s iskoláját és vagyonát a községtől visszazaveheti.

Ily eljárással a felekezet semmit egyebet nem tett, csak az eddigittől eltérő eszközt választott arra, hogy iskoláját virágzóvá tehesse. Mint tulajdonosnak, tulajdonához való nem csak jogai, de köteleiségei is mind fenn állanak. Jogai, melyek szerint iskolájának életét, kezelését azontúl is figyelemmel kíséri; virágzását szíven hordozza, s mindent teszen erre. Köteleiségei, melyek szerint iskolája vagyonát számba tartja; mint tulajdonát, folytonosan őrzi, arról a számadásokat általánosságban évről-évre maga viszi, egy percig sem hagy fel annak pontos, lelkiismeretes

gondozásával. Még világosabban is kifejtem e tárgyat, például: egy felekezet átadja iskolai vagyonát a községnek haszonélvezetre; ad egy ezer frtot, mely 6%-ot kamatoz. Nem azt teszi ez átadás, hogy az ezer forint kezeléséről teljesen lemondott; csak azt, hogy az iskola fentartására annak hasznát, t. i. a 60 frtot a községnek adta. Tehát, a felekezet saját számadásán az ezer frtot kezeli, a tőkét őrzi, kamatját beveszi, s e kamatot átadja a községnek; a község iskolaszéke által számadást viszen ezen 60 forintnak minden krajcárjáról. Vagy pedig: a felekezet a tőkét őrzi, az arról való kötleveleket magánál tartja, s a kamat beszedést is, s annak tovább kezelését a községnek átadja. Ez a két eset lehet.

Igy értem én a haszonélvezetre átadást a pénzről.

Bonyolultabb tán a pénzről az, ha épületek adatnak át, melyeket majd konzerválni, renóválni kell, s új építkezések tétetnek, melyek egy lehető visszatérés idején sok bajt és zavart okozhatnának.

Nézetem szerint, itt is jól eligazít mindent e mondat: *clara pacta, boni amici*. Akár az első, akár esetről-esetre készitendő szerződésben tisztán ki kell tenni, hogy ezt az épületet ilyen állapotban átvette a község, tartozik ilyenben is visszaadni; ha építeni akar valamit a község megkérdezi a hely tulajdonosát, a felekezetet, s kiegyezik vele az építésre nézve pontosan. Sőt — azután is, hogy községivé lett egy felekezet iskolája — építhet maga a felekezet még, ha módja lesz rá, tulajdon helyére, mely most a község kezelése alatt van, de tulajdonosa azért a felekezet, s ezen építménye is, tiszta szerződés szerint, haszonélvezetre a többiek mellé a községnek átadathatik.

Igy kellene a községnek, s kebelében levő felekezetnek, vagy felekezeteknek testvéri szeretettel és egyetértéssel összetenni erőiket, jóakarójukat, s mindenöket, csak hogy a népnevelést erősíthessék, iskolájukat emelhessék, s mentől virágzóbbá tehessek.

Igy érte, s így írva körül e kifejezést haszonélvezetre átadás, s ennek értelmében így kötve meg és kezelve akármely felekezeti vagyont: mi veszedelem jöhet itt közbe arra nézve? Én részemről, semmit nem látok. S fáj a lelkem örökké, midőn rá gondolok: hová erősödhetek volna 1868-tól fogva népiskoláink, ha ily szellemben, ily testvéries, jóindulatu szeretettel fogtak volna kezét azok felemelése ügyében a községek és felekezetek; s megnézem: mennyire megbénította azokat, s nyomorúságossá tette mozgásukat a különféle okok s szem-

pontok miatt anynyi rendben felkelt, felerőszakolt, s felvert ellenkezés, felekezetieskedés, s féltékenykedés.

Ezen ellenvetést, a vagyontra nézve, fejezhetik ki némelyek így: az iskola községivé lévén, annak felügyelőjévé az állam lesz; ha az állam kezébe vette azt, a felekezetnek nem lesz semmi ereje, visszavenni akkor, ha a szerződés szerint „nem felelvén meg céljának“, vissza akarná venni, s ismét felekezetivé tenni.

Ezen szempontra nézve egyéni feleletem, s véleményem ez: ha az állam megmarad alkotmányos magyar államnak — a mit hiszünk, erős bizalommal — akkor az az eset nem jön elő, hogy kezéből vissza kelljen venni az iskolát; „mert a növelés az államé“, s mert azért adtuk át kezébe, hogy ott jobban menjen, mint mi erőtlenségünkben vihettük azt. Ha pedig az állam felbomlik, vagy abszolúttá válik: akkor minden esetben azt teszen velünk, a mit akar; ha mind felekezeti iskoláink vannak is teheti mind községiékké, ha úgy tetszik neki; ha mind községié is: teheti mind felekezetiékké, ha kedve úgy hozza. Ha egy új, vagy egy abszolút állam a felekezetiéknél maradt iskolákat, mint ilyeneket, respektálná: akkor respektálná a közössé ideiglenesen tett iskolára nézve fentartott tulajdoni jogát is az illető felekezetnek, s így nem lenne ezen esetben is veszedelem.

Szóval, én az állam részéről nem tudok semmi fenyegetőt látni az iskolák vagyonára nézve, s engemet ez oldalról sem aggasztana semmi, s nem tartana vissza abban, hogy a hol szükség, ott az iskolát községivé tenni, ne merjem.

Még ha tovább viszem is ez oldalról a tárgyat, s fölveszem azt az esetet is, mely szerint, mondanák, hogy az állam a községivé tett felekezeti iskola gyarapítására vagyont ad, építéseket teszen, s ezek által anynyira ráteszi a kezét arra, hogy a végén azt levenni, s a felekezet tulajdonát visszazakapni, lehetetlen lesz: még ez esetben sem tudok félni. Mert itt az állam éppen úgy szerepelne, mint előbb a község, s vele is elútasít e mondat: *clara paxta, boni amici*. Midőn az állam a felekezet tulajdonához tenni akar valamit: előre, a felekezet szerződésileg határozza meg ezen hozzájárulás feltételeit, s azok mind a két részre nézve biztosítják a dolgot.

(Folytatása következik.)

Demeter Sámuel.

Két válasz.

I.

Demeter Sámuelnek.

Kedves barátom! E lapok 60—8-ik számában a vallásos tantárgyaknak mikénti beosztását tárgyzó, s a „Vallásos eszmék története“ című kézikönyvem bevezetésében közölt terv-javaslatomra tett bíráló észrevételeidre, főleg térszűke miatt, késett válaszom mind ez ideig. Most, rendelkezésemre bocsátatván egy pár hasáb; örömmel ragadom meg az alkalmat, hogy e nagy fontosságú kérdésben egy pár szót váltsak veled.

Legelőbb is, fogadd köszönetemet, hogy kézikönyvemet figyelmedre méltattad, s elismeréssel nyilatkozáll felelőle. Hogy mindez ideig csak néhány tanodánk használja (Kolozsvar, M.-Vásárhely, Szászváros), annak oka főként magam vagyok, mert sokféle elfoglaltatásom miatt, nem voltam képes a 2-ik füzetet, mely a vallásos eszmék fejlődését a jelenkorig tárgyalja, közre bocsátani; s így nem lehet hibául felróni a tanodáknak, hogy egy, ez idő szerint, még csonka művet rendes kézikönyvül nem vettek be. De, a királyhágón-tuli tanodák közül is többnek bírom ígéretét, hogy beveszik, mihelyt ki lesz egészítve, a mi legközelebről megtörténik; miután legközelebről már az utolsó iverk is sajtó alá kerülnek. Ha általa vallástanításunknak nagyon is elhanyagolt ügye legkisebb lendületet is fog nyerni, gazdagon leszek kárpótolva.

Tervjavaslatom ellen első kifogásod az, hogy én az ó, és új szövetségi történeteket összevegyitem. Nézeted szerint, meg kell tartani a bibliai sorrendet, mert abban tükröződik vissza az emberiség lassankint emelkedő fejlődése, s tekintettel kell lenni főként azon három kiemelkedő momentumra, melyet a patriarchák, a zsidóság, és a Krisztus kora jelez: mert ezekben nyilatkozik az istennek az emberiséget többről-többré, jobbról-jobbra vezérlő bölcsesége. Szép és igaz szavak: csak azt az egyet felejtetted ki a számitásból, hogy tervjavaslatomnak inkriminált része az elemi osztályokra vonatkozik, melyeknek növendékei öt-nyolc éves apró gyerekek, kiknek fejletlen elméjét, s mondhatni, öntudatlan kedélyét az isteni üdv-intézmény különböző fokozatainak magyarázatával foglalkoztatni, nézetem szerint, pedagógiai szempontból, megbocsáthatatlan ballépés volna. Ide igazán illik az apostoli intés; „tejnek itálával kell őket táplálni“, s a legnagyobb óvatossággal kikerülni még csak fölemlítését is oly dolgoknak, melyek felfogási képességeiket a legparányibb mértékben túlhaladják. Ennélfogva, az egyes történetek kiválasztásában és sorrendjében nem arra kell tekintettel lenni, hogy azok az üdv-intézmény fejlődésének történetében minő helyet foglalnak el, hanem egyedül és kizárólag arra, hogy alkalmas táplálékul szolgáljanak-e a fejletlen gyermeki elmének, és szívének; legyenek azok akár az ó, akár az új szövetségi iratokban föltalálhatók. Az elemi osztályokban, részemről, csupán ezt az eljárást tartatom helyesnek, s az egyes történetek között a belső

egybefüggés, s fokozatos egymásután kimutatását teljesen mellőzendőnek tekintem. Az óból, s az újból is ki kell választani azt, és csak is azt, a mi nekik való, s e kiválasztásban semmi egyebet, csupán a négy elemi osztály fejlettségi fokozatát kell szem előtt tartani. Tervjavaslatomban e pedagógiai elvre voltam tekintettel, s bocsáss meg, ha továbbra is, mint nézetem szerint, helyeshez, éhez ragaszkodom.

Második kifogásod az, hogy javaslatomban a 4-ik gymn. osztály számára külön erkölcsstant vettem föl; már pedig ennek, mint tudománynak, gymn. vallástanításunkban helye nem lehet. E kifogásodnak más okát képzelni nem tudom, mint azt, hogy nem olvastad végig egész figyelemmel azon megjegyzést, melylyel javaslatom e pontját kísérem. Idézem hát szóról szóra: „E tárgyra alkalmas kézikönyv nincs; de véleményem szerint, e nagy hiányt minél hamarabb pótolni kell. Vezérelvül annak szerkesztésében szem előtt lenne tartandó főként az, hogy a lehető népszerű modorban ismertessenek meg a növendékekkel a különböző népek, s főként a Jézus vallásának erkölcsi elvei. Ezen erkölcsi elvek teljességgel nem elvont rendszer alakjában tárgyalandók, hanem a világtörténelem, s főleg a sz. írás nyomán, egyes egyének életéből merített példák és tanulságok felmutatása útján ismertetendők. A német, vagy francia irodalom ilyenmü feles számú termékei közül a legalkalmasabbat át is lehetne egyszerűen dolgoztatni.“ E megjegyzésem eléggé meggyőzhet bárkit a felől, hogy kifogásod, mely szerint én az erkölcsstannak száraz, és elvont, tudományos rendszer szerinti tanítását vallanám, alaptalan. A gymnasiális oktatás körében az absztrakt formákhoz való merev ragaszkodásnak, általában véve, határozott ellensége vagyok; s ennél fogva, eszem ágában sem vala, az erkölcsstannra nézve valami efélet sürgetni. A gymnasiumnak leadata: a tudományos szakoktatás számára csupán előkészíteni a talajt, és semmi más. Hogy egy példát említsek. Nem tudom, ismered-e Grube-nak a gymnasiumok számára készült világtörténeti tankönyvét, mely a tudományos rendszer teljes mellőzésével, egyes kiválóbb egyének élet- és jellemrajzának keretébe tünteti föl az emberiség történetének főbb mozzanatait. Ez a rendszer az, melyet én az erkölcsstan tanítására nézve sürgetek; mert meggyőződésem szerint, a világtörténelem és sz. írás az emberi erények és bűnök oly gazdag bányája, melyből tapintatos fölhasználással növendékeink jellemképződésének — a mit én a vallástanítás legfőbb céljának tekintek — igen hatályos eszközeit lehet kiaknázni. Mihelyt vallástörténelmi kézikönyvemet bevégzem, határozott szándékom, megtenni e kísérletet. Kérlek tehát, kárhóztató ítéletedet függeszd föl addig.

Harmadik kifogásod az, hogy a biblia ismeretét miért vettem föl javaslatomban, mint önálló tantárgyat. Légy meggyőződve, hogy igen fontos okaim vannak rá. Meggyőződésem szerint, gymn. vallástanításunknak egyik legnagyobb fogyatkozása volt eddig az, hogy a biblia folytonos használatát, s a mi ezt egyedül teszi lehetővé és sikeressé, ennek keletkezését, történetét, létrejötté

korának gondolkozás-módját, az egyes iratok tartalmának ismertetését, s azokban a történelmi és mythikus részletek megkülönböztetését sat. teljesen mellőztük; s általában arra, hogy a bibliát növendékeinkkel megkedveltessük, semmi gondot se fordítottunk. Ennek pedig egyetlen egy módja az, hogy megismertessük velök, mert különben hiába adjuk kezökbe, azt se tudják, cui bono? Egy ismeretlen világ az számukra, melyben sehogy se képesek magukat fel- és beletalálni, s így ki csodálkozhatik azon, ha elfordulnak tőle? Ezért nem helyeselhetem azon nézettedet, hogy a biblia ismeretét csak mellékes dolognak kell tekinteni; ellenkezőleg, igen nagy súlyt fektetek rá, mert olybá tekintem, mint a prot. vallástanítás fundamentumát, hogy ne mondjam, szívét. Utalok a többek közt Sveicra, hol a gymn. vallástanításra kiváló gond van fordítva; nem csak egy, sőt két évig tanítják, mint önálló tantárgyat. Azon észrevételekre, hogy e tantárgy a növendékekre nézve száraz és unalmas, csak annyit jegyzek meg, hogy mint minden tantárgynak, úgy ennek is sikere első sorban, s főként a tanítótól függ.

Negyedik ellenvetésed az, hogy a konfirmációra készitést miért nem tettem hátrább. Igazad van. E pontra tett megjegyzésemben hangsúlyoztam én is, hogy a II-ik gymn. osztály növendégeit nem tartom elég fejletteknek, s azon óhajtásomat fejeztem ki, hogy 14-ik évök előtt semmi esetre se bocsáttassanak konfirmációra. A gyakorlat szerint, fájdalom, erre sincs semmi tekintet. Részemről különben, mint ki is fejeztem, a konfirmációra készitést a gymn. vallástanítás körén, s feladatán kívül esőnek is tartom, s határozottan a felekezetnek, mint ilyennek, teendői közé sorozom, s ennél fogva, csupán a gyakorlat kényszerítő erejének engedve, vettem föl a gymn. tantárgyak sorába.

Ötödik és utolsó kifogásod az, hogy miért nem terjeszkedtem ki javaslatommal a VII. és VIII-ik gymn. osztályokra is. Egyszerűen azon oknál fogva, hogy megbízásom csupán az elemi és a VI-ik gymn. osztályokra terjedt ki, de teljesen osztom azon nézettedet, hogy azokban is helyet kell juttatni vallásos színezetű tantárgyaknak, még pedig a VII-ikben az egyetemes egyháztörténelemnek, s a VIII-ikben a magyarországi prot. egyház részletes történetének, s az érettségi vizsgán e két tantárgy mellett még a vallásos eszmék történetének is. Szándékom különben a f. évi tanári értekezleten, mely egyházkerületi közgyűlésünkkel egyidejűleg fog megtartatni, gymn. vallástanításunk pangó ügyét ujalag föllevenitni.

Fogadd szives üdvözetemet!

Szász Domokos.

TÁRCA.

Vázlatok Benkő József naplójából.

(Folytatás.)

4. Mahomed, s az arabokról.

Heraclius Imperator mikoron Birodalmának 12 esztendőskorában volna, Arabiába támadta at Agarenusok *) közül egy Mahomet nevű ifju, ki egy gazdag kereskedő ember szolgája vala, kinek mikor az ő Ura meg-holt volna az Asszony az ő eszes voltáért hozzá méne feleségül, kivel Mahometnek méltósága mindenek előtt nagyon kezde nevelkedni. Az időbe pedig a Heraclius Imperator hadakozik vala a Persiai királlyal, kinek soldjára mentek vala az arabiai Agarenusok.

Mikor osztán a Had el-végeztetett volna, és a nép nem kellene, az Imperator elbocsátá tőle az Agarenusokat, kik azon helyt prédával kezdenek élni, és bánkodni kezdenek rajta, hogy a Heracliusnak szolgáitól el-estek volna, és nekik alafát nem adna. Ennekokáért ezek a Heracliusra támadának és holott szolgáját kaphatják vala, mind megfosztják vala, kiket mikor a Heraclius szolgálai észrevettek volna, egyenlő akarattal végezék azt, hogy az Agarenusokra menyenyenek, kit mikor meghallottak az Agarenusok, kéntelenítették magoknak egy Fejedelmet választani, kik mikor meglátták volna a Mahometnek eszes voltát: egyenlő akarattal maguknak Fejedelmül választák; kivel annál inkább öregbüle Mahomet méltósága. De hogy a Mahomet nyughatatlan vala, és nagyobbról nagyobbra igyekszik vala, magát Prófétának is mondja vala lenni, kit a boldog Arabiabeliek el-hívének, és nagyot kezdenek a Muhametnek tulajdonítani; ki immár nemcsak Fejedelmek, hanem tanítójuk is, nemcsak tanítójuk, hanem Prófétájok is, az az, Istennek sz. embere.

Innen immár mikoron látta volna a Mahomet az ő alatta való népnek állapotját, nem jönnek vélé, hogy különb-különb Hit és Törvény alatt volnának; mert valának alatta Sidók, Keresztyének és Pogányok, kiket mind egy akaratra akara hozni, nemcsak e világi dologba, hanem lelkibe is.

Ennek okáért hivata magához Sidó Doctorokat, kik őt a Sidó Hitre meg-taníták. Azonban találkozik hozzá egy Sergius nevű Barát, kit Rómából a Nestoriusnak hamis tudományáért ki-űztek vala, e megtanítá őtet Nestorianus módra a keresztyén Hitre. Ő pedig Pogányságba nevedett vala fel. Ennekokáért a Mahomet e három hitből egyet csinála, hogy ezzel az ő alatta való népet egyakaratra meg-tarthatná, kit szorgalmasan megira, és Álcóránnak neveze, kiről főnek el-esése alatt parancsolá, hogy soha senki ne vetélkedjék.

Azonközben pedig Scithiából fel-kele a Török nemzet, mint egy raj, mert a Scithia sok nemzeteknek Anyja,

*) Az Agarenusok vagy Saracenusok, kik Hágár Asszonytól neveztetnek Hágárenusoknak, Sára Asszonytól pedig hamisan akarnak Saracenusoknak neveztetni.

és kezde magának keresni oly földet, kin le-telepedhetnék, ki a sok járás után mikor jutott volna Arabiának mezejére, ellenek támadának az Agarenusok, a Mahometnek nemzeti, de hogy láták az ő erőtlen voltokat: letévék a fegyvert, és szerződésekkel kezdenek egybe egyesedni, kik végre így alkuvának egybe, hogy mind Hitekbe, mind Törvényekbe, mind nevekbe egygyé legyenek és egy Fejedelmek legyen. Innet immár adá a Török nemzet magát a Mahomet hiti alá, és törvénye alá. Az Agarenus nemzet pedig adá magát a Török neve alá. Azért immár az időtől fogva az Agarenusok nem hivatnak Agarenusoknak, hanem a Török nemzetről Töröknek. Holott Mahometnek hite és törvénye helyen marada, de neve nemzetének el-változtaték. Azért ilyen módon a két nemzetség egygyé lön, és nagy néppé lön, kik hatalmas Országokat meg-vevének, kiknek az ő fejedelmek Szultánnak hivattatik, az az Fejedelemnek, kikről már a Cronicában emlékezetet tészünk.

Ez a Dánielnek kis szarva, a ki a római Birodalom alatt fel-nevedék, kinek az ő Birodalma mind világ végeztéig megtart. ut scribit Dán. Cap. 7.“

* * *

„A Mahometről egy valaki így ir.“

„A Mahomet egy katona legény kigondola magának új vallást, a mely öszveelegyített Sidó Hitből, Keresztyén Hitből és Pogány Hitből, egy Sidónak és egy Sergius nevű Áriánus Barátnak a tanátsából, azt költvén midőn kivetné a nehézség, hogy a Gábrriel Fő Angyal és a Sz. Lélek beszélene véle, szoktatván egy galambot, hogy a füléből ennék. Ennek követői megtartoztatják magokat a bortól, környülméletetnek, sok feleségeket vésznek; építenek kápolnákat (metseteket), melyeknek Tornycskájokról, nem az harangok, hanem a pap által az isteni Tiszteletre hivattatnak. Sokszor mosódnak. Megtagadják a Szent-Háromságot. A Kristust tisztelik, nem mint Istennek Fiát, hanem mint Nagy Prófétát: Mindazonáltal a kisebb légyen a Mahometnél.“

5. Krónikai adatok.

„Világ teremt. u. 3867-ben a Római Tanács meghagyá, hogy senki az Isteneknek emberrel ne áldozzék.

3877 Rómába a Sibilla könyvei megégének mind a Capitoliummal öszve.

3883. Cicero ez időben forgatja magát nagy dicsérrel a Római Tanácsban.

3895. Vergilius Poeta születék.

3901. Horatius Poeta születék.

— Titus Livius születék.

3907. Cicero számkivetteték.

3917. Ovidius Poeta születék.

— Sallustius a Catilina Historiáját írja.

3921. Cicero megöleték.

3929. Heródes Sidóknak királya regnál 34 esztendeig. Immár ez esztendőbe kele el a Birodalom Judának országába a Sidó nemzetől; a mint Jákob az ő Testamentomába megmondotta vala: „Júda — úgy mond — a Birodalom tőled el nem vétetik, sem az iró deák a te lábaddal elöl, míg nem el-jő a Siló.“ Bizony a Sidók először bírák az ő országokat, először a Birók által, azután Királyok által, a Babillonbeli fogság után Hercegek által, mind az Joánna Hercezig, kik mind a Júda nemzetéből valók valának, mióta Sidó ország kétfelé szakadt. Azután Joánától fogva Herodesig bírták a Maccabeusok, kik a Lévi nemzetéből valók voltak, de mind az által a Királyi Tanács, kit ők Meliokekimnek mondanak a Királyi nemből állott, ki mind Heródesig megmarada, kinek osztán Herodes szakasztá magvát; ki nem Sidó vala, hanem Idumeus. Ennekokáért a Birodalomnak valami ereje mind Herodesig megmaradt a Juda nemzetével a Juda országába, mely tanácsot érte Jákob az iró Deákon. Azért a Kristus szinte akkor születék, mikor immár a Királyi Birodalom minden tanácsával össze el-véte-ték a Juda nemzetitől.

3935. Világ t. u. Sidóságba 30,000 ember vesze el földindulás miatt.

Közl: *Hervepei Gergely.*

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLET.

Udvarhelyi egyházmegye.

Udvarhelyszék, jun. 5-én, 1872.

Az udvarhelyszéki ev. ref. egyházmegye, május 28—29-ik napjain tartá tavaszi rendes, s egyszersmind tisztújító közgyűlést Sz.-Udvarhelyt, a városház termében. A gyűlést megelőzőtt isteni tiszteletet sz.-kereszturi lelkész t. Karácson István ur végezte. Isteni tisztelet után, a meglehető számából álló gyűlést, melyen gróf Bethlen János és Nagy Lajos fő-, Ferenci Pál és Mihály Pál al-gondnok urak is megjelentek, megnyitja nagytiszteletű esperes, Karácson Mózes ur; ha csakugyan megnyitásnak nevezhető az a néhány üdvözlő szó, melyet a gyűléshez intézett. Az én laikus felfogásom szerint, a megnyitó beszédben konstatálni kell vala azon nevezetesebb eseményeket, mozzanatokat, melyek a mult gyűlés óta az egyházmegyében történtek; legalább ez a szokás nálunk, világiaknál, a megyei életben; s nem mondhatnám, hogy az helytelen. Lehet, hogy ez egyházi szokás; lehet, hogy nem volt, mit felemlíteni az esperes urnak, mi magában elég szomorú dolog volna; mit értek én hozzá, ki jövevény vagyok Izraelben, s e gyűlésre is csak úgy hivatlan vendégül csempésztem be magamat. Patvar vigye az egész dolgot! még megharagithatnám az esperes urat magamra, pedig isten mentsen a papok haragjától!

Tehát, a gyűlés megnyilt, s elsőben is felolvastatott a mult gyűlés jegyzőkönyve. Jegyzőkönyv olvasása alatt, kérdem egyik t. barátomtól: mik lesznek a gyűlés tárgyai? T. barátom; habár a tekintélyesebb papok közé tartozik,

bámulva néz reám, s aztán mosolygva, feleli: azt a jó isten, meg az esperes ur tudja. — Hogyan, hát ti azt sem tudjátok: miről fogtok tanácskozni? Nő hiszen, pompás tanácskozás lehet ez a titek! Valóban, kíváncsi vagyok hallani: hogyan fogtok ti az ismeretlen tárgyakhoz szólni! Ti, igazán, nem e világból valók vagytok. Lám, nálunk a megyei életben a meghívó mellett, mindig mel-lélkelve vannak a gyűlés tárgyai is, hogy legyen ideje a bizottmányi tagoknak azokról gondolkozni, s hogy ez által a tanácskozás korrektebbé legyen, s megkönnyíttessék. — Erre nekünk nincs szükségünk; mondá t. barátom. Okos embernek tudni kell mindent, érteni kell mindenhez. Lehet — tevé aztán hozzá mosolyogva — nektek szükségetök van, hogy hetekig rágodjatok a tárgyakon; de . . . de mi okos emberek vagyunk; jól tudja azt az esperes ur, s azért nem szokta előre tudatni a gyűlés tárgyait. S hogy meggyőződést szerezz magadnak: várd végig a gyűlést, s tapasztalni fogod, hogy azonnal öt-hat fog egyszerre beszélni, mihelyt a tárgy feltálatatik. Neked pedig, ki érdeklél viseltetel egyházi ügyeink iránt, s képviselőségre vágyol, azt tanácslom: tanulj, hogy képes légy az ismeretlen tárgyhoz is azonnal hozzá szólni különben soha sem lesz belőled képviselő.

Ez alatt a jegyzőkönyv-olvasás véget érven, azt követőleg felolvastatott az ujonnan választott világi képviselők névsora. Szomorúan tapasztalám, hogy egy-két jóra való ember kimaradt; egy-két érdemes ember be nem választatott.

A gyűlés konstituálva levén, t. Solymosi István jegyző ur, tisztársai nevében, megköszöni a bizalmat, lemond hivataláról, s a tollat a gyűlés asztalára leteszi. Vártuk, mert az a hir lengedezett, hogy az esperes ur is le fog köszönni, s beéri azon dicsőséggel, melyet három évi hivataloskodása elatt egyházmegyéjének s magának szerzett, s megpihen babérain; de nem történt meg. Valóban, furcsa ez a papi intézkedés! Lemond valaki papi hivataláról; mert elgyengült, megöregedett, képtelenné lett annak folytatására; de már az esperesi hivatalra alkalmas. Egy egyházközséget nem; de egy egyházmegyét képes vetni. Oh felséges konsequencia!

A tisztviselők leköszönése után: kitűzetett a jegyzői és közügyigazgatói választás. Voltak, kik ebéd utánra óhajtották a választás megejtését halasztani; mert, mint észrevettem, egy más közügyigazgató után vetették vala szemeket, s hogy céljaikat elérhessék, időnyerésre vala szükségök. Azonban, szépen felsültek; mert a választás végrehajtatott, s így ismét a régiak választattak meg; és pedig Solymosi István ur jegyzőnek minden, Különte József ur közügyigazgatónak általános szavazattal. És lön azután ebéd, némelyeknek vig, másoknak szomorú.

(Vége következik.)

A sepsii egyházmegyéből.

Junius 3-án, 1872.

Sepsii ref. egyházmegyénkben május 23-án közgyűlés tartatván, az érdekes tárgyak közül a nevezetesebbek

voltak: az évi egyházmegyei vizsgáló bizottság számolása a vizsgálatnál tapasztalt ügyekről, mozzanatokról, melyekről egy külön cikkben értesítjük az „Erdélyi Prot. Közl.” olvasóit. A közelebbi közzsinat 32. v. sz. alatti határozatáról értekezni, s lehető észrevételeket tenni, egy bizottság neveztetett ki; ugy az 59. v. sz. alatti határozat értelmében dolgozni, bizottságnak adatott ki. Tárgyaltatott a tanfelügyelőség némely iskolánkat érdeklő első foku megintése; s azon megintésre az egyházak felelete. — Örvendetes tudomásul vétetett hetven hétfalusi ref. tagnak azon kérelme, hogy leány-egyházat szándékoznak állítani, s a bodolai ref. egyházhoz kívánnak csatlakozni. — Egyházmegyei közgyűlésünk azou útasítással válaszolt, hogy mutassák ki azt, hogy menynyi fizetést kívánnak adni a bodolai ref. papnak; és menynyi szolgálatot kívánnak? S az így elkészült munkálatot, egyetértve az anyaegyházzal, adják be esperes aa.-nak.

Továbbá, számbavétetvén a választó-kerületekben eső egyházak szavazata, az egyházkerületi gyűlésre választandó képviselőkre nézve, e következő eredmény tünt ki, megválasztattak:

Az első választó-kerületben Borosnyórói Benedek Lajos, nyugalmazott államtitkár.

A második választó-kerületben Csulak Zsigmond, árapataki lelkész.

A harmadik választó-kerületben Révai Lajos, ilyefalvi lelkész.

A negyedik választó-kerületben Nagy Sándor, hidvégi lelkész aa.-i.

Az iskola-tanítóktól 16 szavazat jött be, melyek közül kilenc szavazattal megválasztott oltszemi iskl. tanító Márkó József.

Közli, *Kisantal Sámuel*,
főjegyző.

Védelem.

Olasztelek, jun. 11-én, 1872.

E lapok 20-ik számában, a közelebbi egyház-vizsgálatra vonatkozólag, az olaszteleki ev. ref. egyházat illetőleg, olyan tudósítás jelent meg, mely a valónak meg nem felel.

Azt írja tudositó ur: „a vizsgáló bizottság nem a papi háznál, hanem a község házában volt kényszerülve, munkálkodását folytatni, a hova még fáról sem gondoskodott senki; s ha egy helybeli birtokos ur éjjeli szállásra magához nem hívja, talán fekhelyet sem talált volna.” Nagy bölcsen elhallgatja tudositó ur — a mi pedig földolag lert volna — hogy mi kényszerítette a vizsgáló bizottságot eltávozásra a papi háztól, hol mint eddig, ugy most is rendelkezésére állott az egész ház. Ha erre nézt helyes ökot tud felhozni, tessék, előállani vele, bizonyosan felelet nélkül nem marad. Az itt említett földbirtokosról felteszem, hogy egyet nem ért tudositó urral egyházunk hibáztatásában; mert egy ilyen buzgó emberről, ki tudositó ur szerint, egy egész egyház hibáját akarta jóvá tenni, hiunem kell, hogy az egyház ügyeit nagy figyelemmel kíséri, te-

hát értesülve volt az egyház-vizsgáló bizottság elfogadása módjáról, s azt jóvá hagyta; mert különben, legalább megpróbálta volna, útját bevágni, és nem csinált volna eső után köpenyeget; magához vitte tehát a vizsgáló bizottság tagjait, mint barátait, és nem mint szánakozásra méltó embereket.

Tudositó ur szerint, „a t. lelkész 20 o. é. frton alól a három vizitátornak egy reggelit, ebédet, s vacsorát adni, nem volt hajlandó.” Erre nézve azt jegyzem meg, hogy eddig minden évben a vizsgáló bizottságot 7—8 frtért o. é. élmeztem, a mi a tudositó ur által említett 20 frtől nagyon messze jár; de a mit tudositó ur jónak látott elhallgatni, csak hogy engem hibáztathasson, a jelen évben nóm gyengélkedő, beteg levén, tudattam az egyházzal: hogy a vizsgáló bizottság élmezését elfogadni, nem tudom: minek következtében árlejtés útján, mint legkevesebbert vállalkozónak, egy betsületes székely aszszonynak adatott ki a vizsgáló bizottság élmezése 15 frtért o. é., még pedig ugy, hogy a vizsgáló bizottság tagjain kívül más ne legyen ott, mert ugy az élmezés még jóval többbe került volna, pedig egyházunk, köztudat szerint, nagyon szegény. Látni való ebből is, hogy tudositó ur vagy tisztátalan forrásból merítette tudositását, vagy szándékosan ferdített.

Tudositó urnak azon megjegyzése felett, hogy t. tanitónk az egész közt legjobbnak találtatott, nagyon örvendek; csak azt jegyzem meg: hogy iskolánk — nézetem szerint — tavai is oly jó volt, mint az idén, s még sem kapott akkora dicséretet, mint most, s adja az isten, hogy ez a mostani dicséret ne legyen pünkösdi királyság, mint volt a mult évben a k.-ajtai l. tanítóé, ki akkor oly nagy dicséretet kapott, hogy előtte a többi tanitók elhalványodtak, mint nap előtt a csillagok, s most már ő is halvány csillaggá degredáltatott, mindjárt a vizsgáló bizottság nagy dicséréte után. *)

Benedek József,
olaszteleki ev. ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Mai számunkkal bezárjuk e félét is, melyet isten segítségével bevégeztünk; de nem zárjuk be az ajtót, melyen olvasóink visszatekintsenek a multba, hogy megvizsgálják: vajjon, eleget tettünk-e várakozásuknak; avagy, tettünk-e valamit? Mi nyugodtan nézünk vissza, s azzal az öntudattal, hogy a lehetőséghez és körülményeinkhez képest, meg-

*) Szivesen kérjük mindazokat, kik lapunkat dolgozataikkal, tudósításaikkal tisztelik meg, irjanak olyat, a mi egyszermind a valósággal is meggyezik, hogy személyes védelmekkel ne foglaljuk el ugy is szük terünket. Mi készséggel közlünk mindent, a mi vizsgálás, vagy botrányos szükkeblüségét árul el — bizván a tudositó nevében —; de azt nem kívánhatja tölünk senki, hogy tudjuk, mi történik tölünk ötven mértföldre. Egyébiránt, ez az árlejtési historia előttünk oly furcsa, hogy ovakodunk véleményt mondani felette.

felelni igyekeztünk feladatunknak. Egy új fél év küszöbén állunk, s azzal az első képviselői közgyűléstől csak hetek választánk el. Felhívjuk olvasóinkat, hogy erre is tekintettel legyenek akkor, midőn ismételten felhívjuk a csatlakozásra vállalatunk körül. Munkálkodásunk csak akkor lesz fokozható, ha részvétet tapasztalunk; ellenkező esetben, tiszta öntudattal ugyan, de teljes sajnálattal vissza kell térnünk azon állapotra, midőn közlönyünk még nem létezett, s a jobbak ítéletére bízni: vajjon, a nyilvánosságnak egy organumát nélkülözni, hasznára válhatik-e egyeseknek, vagy a köznek? Kérjük hát ügybarátinkat, működjenek lapunk érdekében, mely teljességgel öszhangzásban áll a szabadelvűséggel, a világossággal, és a nemes ügy diadaláért. — Vizionlátásra!

== Mai számunk melléklete gyanánt veszik olvasóink a „Préd. tár“ 4, 5 és 6-ik ívét, mint az ápril-juniusi negyedévre eső jutalom-illetékét. Kik e három ívben megtalálják dolgozataikat: azok fogadják köszönetünket; azok pedig, kik ez uttal kimaradtak, fogadják azon biztosításunkat, hogy következni fognak. — A dolog tulajdonképpen úgy áll, hogy legtöbben, kik ily nemű dolgozatokkal is megtisztelnak, beszédeik közül tisztán alkalmiakat küldenek be, p. o. orgona-szentelés, alapkövetés, pap-beavatás sat. és sátoros ünnepeket; úgy de, ezek a legritkább alkalmak; már pedig, mi azon igyekeznénk, hogy olyan beszédeket közöljünk, melyeket használni tudjanak — a kik akarják: tehát, úgy nevezett, közönségeseket. Kérjük paptársainkat, hogy ily neműekkel tiszteljenek meg; abból ne csináljanak semmit, ha mindjárt meg nem jelennek; az idő mindeneket eligazit. A most küldött három ívet pedig fogadják jó akarral és bizalommal.

== A n. enyedi egyházmegye négy választó kerületében, a superintendentialis közgyűlésre, képviselőkké megválasztottak: id. gr. Thorockai Miklós, br. Kemény Gábor, Gáspár János és Szentkirályi Gábor; a tanítói karból: Székely Elek.

== Nagytiszteletű szerkesztő ur! Becses lapjában méltó helyet foglalhat el gerébenesi tks. Tar János ur neve és ötven o. é. frt. adománya; midőn m. madarasi ref. egyházunk templom- és torony-építéssel bajoskodván — bár távol él tőlünk — e célra első adakozott. Fogadja az egyház hálás köszönetét, a legszentebb intézmény javára tett áldozatáért. Az urnak igaz hivei áldottak legyenek mindörökké! M. Madaras, junius 17-én, 1872. Dobay Lajos, ref. pap.

== Tanár választás. Kolozsvár-városi polgár-iskolához a rajz rendes tanárának Propper Ferenc oklevelés rajztanár választatott meg az iskolaszék által általános szavazat-többséggel.

== Megjelent a „Ker. magvető“ VII. kötetének második füzeté. Változatos tartalmáról kezeskedik a Kriza, Kovácsi Antal, Simén Domokos, Jakab Elek, és Szeremlei Samu neve. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

* * Egy maradandó emlékü nászünnepe. Wenckheim Krisztina grófnő nászünnepe, mely f. hó 18-án ment végbe az ó kigyósi puztán gróf Wenckheim Frigyes-sel, nagyszerű ajándékokkal és alapítványokkal tette örök-emléküvé. Ugyanis, három gyámjának, egyenkint, 5000 frt. évdíjt biztosított. Szolga-személyzetét részint fizetésemelés, részint nyugdíjjal örvendezteté meg. Ezenkívül a következő alapítványokat tette: 1. a békési házi szegények, az újkigyósi, székudvardi és szent-mártoni szegények javára, egyenkint, 200 frtot; 2. a pesti lipótvárosi bazilika építésére 1000 frtot; 3. az aradi megyeház kórházában egy ágy alapítására 2500 frtot; 4. a pesti árvaház javára 2500 frtot; 5. a pesti vakok intézetének 4000 frtot; 6. a váci siket-némák intézetének 4000 frtot; 7. az írói segélyegylet részére 10,000 frtot; és végre 8. egy Békésmegyében felállítandó árvaház alapítására 100,000 frtot. Egy örömnünetet ennél méltóbban megünnepelni nem lehet. Itt az örvendő pár örömeben ezerek osztoznak, s ezerek szívéből száll áldás-kivánat a szép frigyre, s lehetlen, hogy boldogság ne kövesse azon lépést, mely boldogítással kezdődik. Vajha, mindnyájan követnők e szép példát, s üres és muló csillogás helyett ily úton biztosítanánk maradandó fényt örömnünapjainknak!!!

== A német jezsuita-törvény, véglegesen elfogadott szövegezésében, így hangzik: „1. §. A jezsuita-rend, s a vele rokon rendek és hozzá hasonló kongregációk a német birodalom területéről kizáratnak. Megtiltatik, hogy ezen rendek telepeket rendezhessenek. A jelenleg fennálló telepek a szövetség-tanács által meghatározandó időben, mely hat hónapnál túl nem terjeszkedhik, feloszlatandók. 2. §. A jezsuita-rend, s vele rokon és hozzá hasonló kongregációk tagjai, ha idegenek, a szövetség területéről kiutasíthatók; ha belföldiek, bizonyos kerületekben, vagy helyeken a tartózkodás nekik megtiltandó, s onnan kiutasíthatók. — A szövetség-tanács fogja azon intézkedéseket kibocsátani, melyek ezen törvény végrehajtásához, s a végrehajtás biztosításához megkivántatnak.“ — Ezzel kapcsolatosan megemlítjük, hogy közelebről Temesvár városa azon okért, hogy a Németországból kiüzendő jezsuiták ne hogy nálunk telepedjenek meg, indítványt fogadott el, hogy országunkban meg ne türessenek, s ezen irányban kérvény fog intéztetni a miniszteriumhoz, a hatóságok pedig felszólíttatni, hogy e tekintetben hathatósan működjenek közre. Ez mind szép; de a pestist nehéz kizárni oly országból, hol az inclinatio oly nagy mérvben van meg, mint nálunk!

== Nem tartozik ugyan lapunk körébe, de anynyi politizálást megengedhetünk magunknak, hogy fölemlítsük, hogy a máj napig megválasztatott: 192 képviselő; ezek közül 138 deák-párti, 54 ellenzéki. A Deák-párt nyert 35 kerületet; vesztett 12-öt.